

Så sätter vi klimatet på valagendan

hälsningar
Klimatriksdag 2018

En medborgarrörelse för ett klimatsmart Sverige

Inledning

*“Vi är den första generationen som känner av klimatförändringarna och den sista generation som kan göra något åt dem.”
President Barack Obama 2014*

Klimatfrågan kallas ofta vår tids ödesfråga. Vetenskapen beskriver tydligt problembilden och vad som krävs för att vända utvecklingen. Trots det går det alldeles för långsamt och vi behöver vidta åtgärder för att drastiskt minska utsläppen i betydligt snabbare takt än hittills.

Med Klimatriksdag 2018 vill vi visa politiker på alla nivåer att det finns en stark opinion för kraftfulla politiska åtgärder för att motverka klimatförsämringar. Många undersökningar, senast Novus i april 2018 pekar på att klimat och miljö är de frågor som oroar svenskar mest; och oron är särskilt påtaglig bland unga. Det finns naturligtvis många politiska frågor som kräver uppmärksamhet, men det paradoxala är att om vi inte på allvar angriper klimatutmaningen, så kommer övriga politiska frågor inte spela någon roll när våra barn och barnbarn växer upp.

Målet med vårt arbete är att samtliga partier, oavsett ideologisk utgångspunkt, tar klimatfrågan på allvar och visar oss väljare vilken klimatpolitik de avser bedriva om de får chansen, under kommande mandatperioder.

Vi har fått in över 250 motioner, från konkreta till visionära förslag på politiska åtgärder som ska hjälpa oss att vända utvecklingen. Den här rapporten lyfter särskilt fram de tolv motioner som Klimatriksdagen röstat fram som rekommendationer till Regeringen och Riksdagen inför nästa mandatperiod. Rapporten beskriver också arbetet med Klimatriksdag 2018 och vad vi förväntar oss av de politiska partierna nationellt och internationellt, med tanke på de åtaganden Sverige gjort – och vad som nu är absolut nödvändigt för att minska utsläppen av växthusgaser.

Klimatriksdagen uppmanar alla partier att se klimatförändringen som den ödesfråga det är och att driva på för att ge resurser, förutsättningar och styrmedel som leder samhället och medborgarna in i en verklig och tillräckligt snabb omställning till ett hållbart samhälle.

Klimatriksdag 2018 vill engagera, sprida kunskap och insikt samt påverka beslutsfattare och det offentliga samtalet. Vi vill rikta ett stort tack till finansärer, medarrangörer och alla eldsjälarna som dagligen arbetar för att lyfta vår tids ödesfråga. Vi hoppas att vi med Klimatriksdag 2018 engagerar och påverkar riksdagsledamöter och politiker på alla nivåer, media och opinionsbildare, väljare och allmänhet - både insatta och alla andra. Framtiden för oss, våra barn och barnbarn avgör vi här och nu.

Karin Sundby, ordförande i föreningen Klimatriksdagen

Klimatriksdag 2018 – så växte den fram.

Våren 2014 arrangerades världens första klimatriksdag i Linköping. Då samlades 600 delegater under en helg med diskussioner och röstning på motioner samt seminarier, tal, konserter, möten och nätverkande. Rapporten om Klimatriksdag 2014 finns i bokform.¹

Inspirationen kom bl a från 1890-talet, då förkämpar för rösträtten fått nog av att makteliten inte lyssnade på människors krav. De ordnade egna riksdagar – precis som vi nu vill driva på för att rädda oss själva och kommande generationer från klimatkatastrofer, rikta strålkastarljuset mot klimatfrågan i valdebatterna och visa att det finns ett brett stöd för kraftfulla åtgärder mot klimatförsämringar.

Våren 2016 inleddes arbetet med att förbereda Klimatriksdag 2018. Arrangör är *Föreningen Klimatriksdagen*; en ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening, med syfte att klimatfrågan ska få en central roll i den svenska valrörelsen och debatten. Värdegrunden anger bl a att lösningar ska utgå från alla människors lika värde och rättigheter, och ta hänsyn till rättvisa och utrotande av fattigdom.

Liksom 2014 var syftet med klimatriksdag 2018 att *uppmuntra människor att komma med tankar och förslag i syfte att åtgärda de växande klimatproblemen*. Redan 2015 inledde Medborgarutredningen² ett arbete med ett stort antal debatter som resulterade i olika arbetsgrupper som diskuterade åtgärdsplaner och i några fall skrev rapporter om hur de såg på problem och tänkbara lösningar.

År 2016 togs arbetet vidare av föreningen Klimatriksdagen med arrangemang på bl a ABF, Fores och i Immanuelskyrkan i Stockholm, samt på andra platser som Göteborg och Malmö. Hösten 2017 och våren 2018 koncentrerades 10 olika gruppers arbete på att inbjuda såväl föreningar som enskilda personer att skriva motioner till klimatriksdagen. Utskottsmedlemmarna skrev också egna motioner inom ett brett spektrum av frågor rörande klimat och miljö.

Under det senaste året har representanter för de olika utskotten samlats i stort sett varje månad för att bistå styrelsen i arbetet med att ta fram en röstningsprocedur som skulle bli så demokratisk som möjligt utifrån de praktiska begränsningar som tid och resurser angivit.

Klimatriksdag 2018 arrangerades i Aula Magna vid Stockholms universitet den 4-6 maj och samlade ca 600 delegater. Dessutom deltog ett betydande antal dagsbesökare i seminarier och aktiviteter på plats.

Som framgår av programmet talade bl a Kevin Anderson och Anders Wijkman. Vid klimatriksdagens invigning den 4 maj medverkade Marlena Ernman, Svante Thuresson, Marit Bergman m fl .

---

¹ Knutsson (red) (2014) Världens första klimatriksdag, Ordfront förlag

² medborgarutredningen.se

En mängd utställare presenterade studier och innovationer under klimatriksdagen, bland dem huvudsponsorer och större sponsorer till klimatriksdagen som SPP fonder, Klimataktion, Hyresgästföreningen, Naturskyddsföreningen, Jordens vänner, CEMUS, Diakonia, Tidningen Etc, Återvinningsföretaget RagnSells, Ordfront m fl. Bland totalt ca 200 stödjare till klimatriksdagen märks för också en rad civilsamhällesorganisationer som Vi-skogen, Greenpeace, Afrikagrupperna, Latinamerikagrupperna, företag som livsmedelsnätbutiken MatHem, advokatbyråer, fackliga organisationer m fl.

Ett stort antal seminarier arrangerades bl a kring ämnen som skog och ekologi, hållbar finansiering, förnybar el, klimatkompensation, jämställdhet i klatarbetet, slow fashion och makten över maten.

Det Forum som arrangerades vid klimatriksdagen gav delegater och andra deltagare möjligheter att nätverka, lära ut erfarenheter och att lära av andra; visa upp projekt mm från byar, föreningar, lokala nätverk, stadsdelar och arbetsplatser.

Dagen avslutades med en manifestation i centrala Stockholm för att uppmärksamma Klimatriksdag 2018 .

En huvudfråga vid Klimatriksdag 2018 var behandlingen av de drygt 250 motioner som inkommit under våren och som speglar det starka engagemang som finns i landet för åtgärder på klimatområdet. Motionerna behandlades både i utskottsmöten under klimatriksdagen och på en paneldebatt under KR18 och diskuterades informellt i korridorerna på Frescati.

Omröstningen kring motionerna genomfördes med hjälp av ett web-baserat demokrati-verktyg som använts i flera olika sammanhang. Omröstningen stängdes klockan 10 den 6 maj och då kunde vi få fram resultatet. De 12 motioner - hämtade från tio olika temaråden - som fått mest stöd lyfts här fram som klimatriksdagens gemensamma budskap till våra beslutsfattare. Det är en motion vardera från temaområdena; Energi, Ekonomi och gröna jobb, Mat och jordbruk, Global rättvisa, Skog mark och vatten, Land och stad, Livsstil, Utbildning samt två motioner vardera från de två områden som fick överlägset flest motioner; Transporter och Övergripande frågor.

Nu vidtar ett arbete med att föra ut Klimatriksdagens budskap, diskussioner och engagemang till beslutsfattare och allmänhet, till media och folkbildare och till klimatrörelsen runt om i Sverige.

Klimatriksdagens tolv budskap till våra beslutsfattare

Energi

Motion nummer: 205

Stopppdatum för fossila bränslen

Motionär(er): Anna Östergren, Johanna Lakso, David Kihlberg och Anders Friström

Organisation: Klimatavdelningen, Naturskyddsföreningen

E-post: johanna.lakso@naturskyddsforeningen.se

Sammanfattning: Enligt forskningen håller vår kolbudget på att ta slut om vi vill begränsa uppvärmningen till under 1,5. Därför behöver vi snabbt sluta använda fossila bränslen. Ett sätt att garantera att företag, institutioner och hela samhället ställer om är genom att förbjuda förbränning av fossila bränslen efter ett visst datum. Därför vill vi se att riksdagen beslutar om ett stoppdatum under nästa mandatperiod.

Föreslagna åtgärder: att riksdagen beslutar om ett stoppdatum för förbränning av fossila bränslen.

Motiv och bakgrund: Möjligheten att uppnå målet om att begränsa den globala uppvärmningen till under 1,5 grader minskar för var år som går. Användningen av fossila bränslen är en stort bidragande orsak till klimatkrisen och alla är eniga om att vi på sikt måste fasa ut vår användning av fossila bränslen helt. I en så stor omställning av samhälle, industri och företag krävs långsiktighet. Därför bör Sverige redan nu besluta om ett stoppdatum för förbränning av fossila bränslen. Som internationell föregångare behöver Sverige snabbt fasa ut vår användning av fossila bränslen. Ett stoppdatum ger tydlighet och planerbarhet, samtidigt är det ett bra komplement och delmål till redan uppsatta mål som fossiloberoende fordonsflotta 2030 och nollutsläpp 2045.

Ekonomi och gröna jobb

Motion nummer: 91

För en fossilfri finanssektor

Motionär(er): Em Petersson

Organisation: Greenpeace, Fossil Free Sverige - Divestera AP-fonderna, Klimataktion, Afrikagrupperna, Jordens vänner, PUSH Sverige, Latinamerikagrupperna, Föräldravrådet

E-post: em.petersson@greenpeace.org

Sammanfattning: Vi vill att klimatriksdagen ska framföra till Sveriges folkvalda och andra berörda att staten säkerställer att finanssektorns investeringar lever upp till Parisavtalets avsikt att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader och inte bidrar till klimatskadlig verksamhet. De statliga AP-fonderna investerar idag i några av de smutsigaste verksamheterna i världen, nu är det dags att fonderna blir fossilfria.

Föreslagna åtgärder: En fossilfri finanssektor:

Att Sveriges regering slår fast ett mål om och utarbetar en handlingsplan för en fossilfri finanssektor

Klimatsäkra AP-fonderna:

AP-fondernas investeringar ska vara förenliga med Parisavtalet

Klimat och miljö ska utgöra den ram inom vilken avkastning kan eftersträvas
AP-fonderna ska flytta investeringarna från fossil verksamhet till hållbara lösningar som förnybart

Motiv och bakgrund: Om FN:s mål om att begränsa uppvärmningen av jorden till väl under 2 grader och helst till 1,5 grader ska kunna uppfyllas, är det helt nödvändigt att världens finansmarknader slutar att investera i och låna ut pengar till fossilindustrin. Investeringar som idag går till fossila bränslen måste skiftas över till långsiktigt hållbara lösningar på klimatkrisen, såsom förnybar energi och åtgärder för energieffektivisering.

Sverige har som ambition att bli världens första fossilfria välfärdsnation. Men samtidigt som åtgärder görs för att minska de inhemska utsläppen, tillåts den svenska finansbranschen att investera i bolag som driver på klimatförändringarna.

Idag investerar till exempel våra gemensamma pensionsfonder miljarder kronor i flera av de värsta utsläpparna i världen.* Företag som genom att utvinna och förbränna enorma mängder kol, olja och gas smutsar ner planeten och bidrar till klimatförändringarna.

Kostnaderna av klimatförändringarna kommer att bli mycket stora för samhället. Klimatet känner inga nationsgränser. Svenska investeringar i klimatskadlig verksamhet i andra länder får effekter även för Sverige med ökade kostnader som följd vilka kommer att behöva bekostas av svenska skattebetalare i morgon.

Sverige har ratificerat klimatavtalet som antogs i Paris i december 2015. Enligt Parisavtalet har Sverige förbundit sig att göra finansiella flöden förenliga med en väg mot låga växthusgasutsläpp och en klimatomåttlig motståndskraftig utveckling. Och från den första januari 2018 har Sverige en klimatlag och ett klimatpolitiskt ramverk. Det är dags att detta märks även i finanssektorn.

* Se tex:

Du äger! AP-fondernas ägande av fossila reserver , WWF 2015
(<http://www.wwf.se/press/pressrum/pressmeddelanden/1592004-ny-granskning-avslojar-ap-fondernas-reserver-av-miljoforstorande-kol-okar>)

Staten, kapitalet och oljan , Greenpeace 2017
(<http://www.greenpeace.org/sweden/se/rapporter-och-dokument/Staten-kapitalet-och-oljan/>).

Global rättvisa

Motion nummer: 181

Garanterade miljö- och människorättsförsvarens säkerhet och rättigheter

Motionär(er): Stefan Mikaelsson, Sanna Lucas, Viena Rainio

Organisation: Sametinget, Latinamerikagrupperna

E-post: sanna.lucas@sal.se

Sammanfattning: Samråd med lokalbefolkningen om förvaltning och nyttjande av naturresurser och ekosystem är fundamentalt för att klimaträttvisa ska kunna uppnås. Samtidigt som dessa samhällens motstånd är viktigt för klimatet får de utstå hot, kränkningar och i värsta fall mord. I Sverige är det en självklar insats att ratificera ILO 169 om urfolk och stamfolks rättigheter för att garantera att statens agerande är i förenlig med folkrättslig lagstiftning. Statligt stöd-bistånd ska inte gå till aktörer i privat sektor som kränker mänskliga rättigheter och bidrar till miljöförstöring i konfliktfyllda kontexter.

Föreslagna åtgärder: Sverige ska ratificera ILO-konvention 169 om urfolk och stamfolks rättigheter.

Sveriges politik för global utveckling ska utformas för att garantera miljö- och människorättsförsvarens säkerhet och rättigheter.

Företagsstöd (B4D) i det svenska utvecklingssamarbetet bör avvecklas omgående, svenska myndigheter har inte kapacitet att garantera att de mänskliga rättigheterna respekteras.

Motiv och bakgrund: De människor som idag påverkas mest av klimatförändringarna och miljö-orättvisa är de som är minst ansvariga för att ha skapat krisen. Det är urfolk och småskaliga jordbrukare över hela världen som lever av naturen på ett hållbart sätt, och drabbas direkt när klimatet förändras. Samtidigt är det även människor från dessa samhällen som kanske tar störst ansvar i att stoppa klimatförändringarna. De reser sig, organiserar sig och utkräver att stater ska bekämpa klimatförändringar genom ett hållbart nyttjande av naturresurser och ekosystem genom att förhindra företags utvinning av naturresurser i deras närområden. I Colombia garanterar lagen rätten till folkomröstningar som utlyses på initiativ av medborgarna. Den här typen av folkomröstningar har blivit allt

populärare och flera samhällen har tagit ställning för att förbjuda gruv- och oljeutvinning i sina territorier. Resultaten har varit entydiga, samhällena vill inte ha olje- och gruvutvinning i sina territorier. Samtidigt som dessa samhällens motstånd är viktigt för klimatet får de utstå hot, kränkningar och i värsta fall mord.

Under 2017 mördades minst 197 personer som försvarade mark och miljö från att förstöras. De flesta av de våldsamma sammandrabbningarna inträffar på landsbygden i utvecklingsländer. I Latinamerika är våld frekvensen särskilt hög där kombinationen naturresurs rikedom och svag implementering av folkrättslig- och miljölagstiftning leder till asymmetriska konflikter. Statliga och privata aktörers oinskränkta makt leder till straffrihet för de som gjort sig skyldig till grova brott.

Utvinningsindustrin är en av de dödligaste drivkrafterna för våld. Under 2017 ledde gruvkonflikter till 36 mord, flera av dem kopplade till en växande global efterfrågan på naturresurser. Brasilien var under det gångna året återigen det dödligaste landet för försvarare med 46 personer mördade. I Colombia har 32 personer rapporterats mördade i samband med landkonflikter i kölvattnet av fredsavtalet 2015, vilket lämnade ett maktvakuum i regioner som tidigare styrts av Farc-gerillan.

En viktig insats för klimatet är att skydda dessa klimat- och människorättskämpar - i Sverige och i världen.

I Sverige skulle därför en självklar insats vara att ratificera ILO 169 om urfolk och stamfolks rättigheter. Samråd med lokalbefolkningen om förvaltning och nyttjande av naturresurser och ekosystem är fundamentalt för att klimaträttvisa ska kunna uppnås. Det skulle innebära att Sverige måste garantera Samernas rätt att vara delaktiga i beslut som rör deras traditionella territorier, till exempel huruvida staten ska ge företag eller andra aktörer tillstånd att utvinna mineraler där. Det ger dem en starkare rättslig ställning att skydda klimatet och naturen. Det är ett viktigt ställningstagande att motverka det utbredda förtryck och diskriminering som urfolk och stamfolk erfar och står upp mot världen över.

På samma sätt ska Sveriges regering se till att svensk verksamhet i andra länder aldrig sker på bekostnad av säkerheten för de som står i fronten i försvaret för klimatet och de mänskliga rättigheterna. I dagsläget lever Sverige inte upp till sina åtaganden i PGU.

Ett tydligt exempel är biståndsmyndigheten Sidas stöd till företagssamarbeten (Business for development - B4D), även inom sektorn för gruvnäring. Företagsstöd inom svenskt bistånd har utvecklats samtidigt som våldet på miljö- och människorättsförsvarare eskalerar världen över.

Det är en illegitim handling att ge statligt stöd till aktörer som kränker mänskliga rättigheter och bidrar till miljöförstöring i konfliktfyllda kontexter särskilt när det kommer till biståndsmedel som är avsett att endast bidra till fredsbyggande och hållbar utveckling. Granskningar visar att mänskliga rättigheter inte garanteras inom just Sidas stöd till företagssamarbeten (B4D). Statliga instanser och myndigheter lever inte upp till FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter varken när det kommer till riktlinjer, rutiner eller implementering. Inom sektorn för utvecklingssamarbete där transparens är en grundbult i alla led är det anmärkningsvärt att det transfereras medel till privata företag som inte är transparenta gällande verksamheten och genomförande av risk- och konsekvensanalyser och hantering av kränkningar av mänskliga rättigheter (due diligence). Mot bakgrund av att markkonflikter orsakar att säkerheten för miljö- och människorättsförsvarare hotas i allt större utsträckning är det direkt motstridigt att affärsstödda biståndsformer fortgår då varken företagen eller myndigheterna kan påvisa att mänskliga rättigheter garanteras inom ramen för insatsen. Om Sverige i linje med Agenda 2030 ska bekämpa klimatförändringarna bör stöd ges till de aktörer som kämpar för klimaträttvisa inte till företag som exploaterar naturresurser och utgör ett hot mot lokalbefolkningens säkerhet.

Stad och land

Motion nummer: 237

Även landets kommuner och regioner/landsting måste göra klimatvalet!

Motionär(er): Gunilla Berglund, Inger Björk, Pontus Björkman, Pia Björstrand, Jan Hagerlid, Stellan Hamrin, Seija Hiltunen, Anna Olsson, Marie Persson, Anne Svare, Boel Vallgård, Torbjörn Vennström

Organisation: Klimatvalet Skarpnäck, Klimatvalet Nyköping, Klimatval Uppsala, Klimatvalet KLÖS

E-post: pontus.bjorkman@sal.se

Sammanfattning: Kommunerna äger planmonopolet i Sverige, vilket påverkar förutsättningarna för klimatarbetet. Landstingen är ansvariga för kollektivtrafiken. För att lyckas med omställningen behöver kommuner och landsting fatta klimatsmarta beslut.

För Sveriges del betyder Parisavtalets 2°C-åtagande en återstående koldioxidbudget på 300-600 miljoner ton. Med nuvarande utsläpp har denna koldioxidbudget använts upp inom 6-12 år. Landets kommuner och landsting behöver minska sina koldioxidutsläpp med minst 10 % per år, visar en svensk forskningsgrupp i en rapport till Järfälla kommun.

Föreslagna åtgärder: A. Riksdagen kompletterar klimatlagen med att alla kommuner och regioner ska 1) anta koldioxidbudgeter med årliga utsläppsminskningar på minst 10 %, 2) underlätta för invånarna att minska sin klimatpåverkan, och 3) göra informationskampanjer för att nå sina invånare.

B. Deltagarna på Klimatriksdagen lägger medborgarförslag med ovan inriktning i sin kommun (alternativt i sitt landsting/region).

Motiv och bakgrund: »Halten av växthusgaser ska stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig.« FN:s klimatkonvention

Ökningen av jordens medeltemperatur ska hållas "väl under 2 grader C" och vi ska "vidta åtgärder" för att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader. Det globala klimatavtalet i Paris 2015

I slutet av 2017 sände fler än 15 000 forskare från 184 länder en kraftig varning till mänskligheten. De menar att mänskligheten nu riskerar sin framtid, och att vi med nuvarande trender rör oss mot omfattande mänskligt lidande och en katastrofal biologisk utarmning. Miljöprofessor Johan Rockström skrev i januari 2018 i DI: "Det är valår, och riksdagsbeslut i Sverige innebär att vi i princip ska sluta använda bensin och diesel om 12 år. /.../ Jag hoppas också att vi börjar samtal om de enorma omställningar vi står inför de kommande tio åren om vi ska ha en chans till stabil välfärd för våra barn. Det är upp till oss alla att se till att så blir fallet."

Fortsätter vi som idag kollapsar världens korallrev och Amazonas regnskogar. Polarisar och Grönlandsisen smälter av med en kraftigt höjd havsnivå. FN-organet UNHCR menar att det till år 2050 kommer att finnas mellan 250 miljoner och en miljard klimatflyktingar, om vi inte lyckas hejda uppvärmningen. Redan förra året (2017) drabbades miljoner människor av torka, översvämningar och livsmiljöer som blir allt svårare att leva i.

De åtaganden som världens länder rapporterat in till FN:s klimatorgan UNFCCC motsvarar en uppvärmning på 2,7 - 3,5 grader, alltså en nivå som skulle få förödande konsekvenser för vår jord. Alla aktörer – internationella organ, stater, myndigheter, organisationer, företag och privatpersoner - måste nu anstränga sig ännu mer om vi ska lyckas vända utvecklingen. Och så även landets 290 kommuner och 21 landsting/regioner.

Situationen är så pass allvarlig att riksdag och regering nu (trots det kommunala/regionala självstyret) behöver se till att förtydliga kommuners och landstings/regioners ansvar i klimatlagen så det görs ett systematiskt och ambitiöst omställningsarbete på alla nivåer.

Kommunerna äger planmonopolet i Sverige. De bestämmer över samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i sina kommuner, vilket påverkar förutsättningarna för klimatarbetet. Landstingen/regionerna är ansvariga för kollektivtrafiken. Så för att lyckas med omställningen behövs även ett stort antal och snabba beslut i landets kommuner och landsting/regioner.

För Sveriges del betyder Parisavtalets 2°C-åtagande en återstående koldioxidbudget på 300-600 miljoner ton koldioxid. Med nuvarande årliga utsläpp kommer denna koldioxidbudget ha använts upp på 6-12 år. Sveriges

kommuner och landsting/regioner behöver påbörja en omedelbar minskning av koldioxidutsläppen med ett minimum av årliga utsläppsminskningar på 10 % – men snabbt öka denna takt upp till 15 % per år. Beräkningarna finns med i en rapport av Uppsala Universitet, CEMUS, CSD Uppsala och SLU till Järfälla kommun; www.web.cemus.se/wp-content/uploads/2017/08/Koldioxidbudget-och-va%CC%88gar-till-en-fossilfri-framtid-fo%CC%88r-Ja%CC%88rfa%CC%88lla-kommun-20171017.pdf.

FÖRKLARANDE EFTERORD

Med denna fantastiska Klimatriksdag skickar vi en kraftig signal till landets folkvalda rikspolitiker. Men det kommunala och regionala självstyret har djupa historiska rötter i Sverige vilket innebär att regering/riksdag värnar detta. Så för att lyckas med omställningen behövs ett stort antal och snabba beslut i landets kommuner och landsting/regioner. Tillsammans är vi – alla deltagarna under Klimatriksdagen – en kraft för omställning även efter denna mobilisering. Arbetet behöver fortsätta i landets 290 kommuner och 21 landsting/regioner.

För att göra det lätt för deltagarna på Klimatriksdagen har Klimatvalet tagit fram ett medborgarförslag och pressmaterial. Medborgarförslaget liknar texten ovan men är riktat direkt till kommunen. I Klimatvalets påverkansmanual finns texterna: www.klimatsverige.se/klimatvalet. Det går att se medborgarförslaget som inspiration för att skriva ett eget eller använda det rakt av genom att byta ut kommunnamn och skriva under.

De flesta kommuner och landsting/regioner har ett formellt system med medborgarförslag, men inte alla. Det gör inget. Ställ i så fall förslaget till kommundirektören och ordförande i kommunfullmäktige. Skicka det gärna till alla partierna i kommunen. På kommunens hemsida hittar du e-postadresserna.

Transport

(2 motioner)

Motion nummer: 6

Åtgärder och styrmedel ska utgå från klimatmål

Motionär(er): Roger Bydler, Lena Frändberg, Elisabeth Edsjö, Lena Wistrand, Karin Wahlgren

E-post: roger.bydler@relatio.se

Sammanfattning: Planeringssystemet inom transportsektorn utgår idag från prognoser baserade på historisk utveckling och förväntad utveckling inom ekonomi, arbetsmarknad, samhällsstruktur etc. Leder till en fortsatt satsning på bilsamhället som orsakar en helt dominerande del av utsläppen från transportsektorn inom landet.

Planeringssystemet behöver därför göras om i grunden. Utgångspunkt ska vara den klimatmål som anses leda till en omställning till ett hållbart transportsystem. Utifrån dessa mål bestäms åtgärder och styrmedel som anses leda till att målen uppfylls, s.k. Back Casting.

Föreslagna åtgärder: Vi föreslår

att planeringen av transportinfrastrukturen utgår från klimatmålen och att åtgärder och styrmedel ska tas fram som innebär att dessa med stor sannolikhet kan nås

att klimatmålen ska sättas så att vägfordonsparken och arbetsmaskiner är fossilbränslefria till 2030

Motiv och bakgrund: Dagens planeringssystem för transportinfrastruktur utgår från prognoser baserade på tidigare utveckling inom flyg-, sjöfarts-, väg- och järnvägsområdet och modellbaserade beräkningar hur de kommande årens trafikökningar blir. Detta innebär en stark trafikökning inom alla transportslag. Hur fördelningen av investeringsmedel sedan ska ske görs bl.a. baserat på tillgängliga medel och uppskattad nytta, ofta beräknad med de samhällsekonomiska kalkyler som tillämpas idag. Det har dessutom blivit allt vanligare att infrastrukturinvesteringar beslutas genom förhandlingar mellan olika intressenter, det senaste exemplet är

Sverigeförhandlingarna.

Det övergripande problemet med denna planeringsmetodik är att klimateffekterna inte har någon direkt inverkan på utfallet, vilket förstärks ytterligare av att de samhällsekonomiska kalkylerna baseras på prismodeller som får till effekt att de utsläpp som t.ex. ökad trafik genererar i praktiken inte påverkar utfallet över huvud taget. Förbifart Stockholm är ett bra exempel på detta.

Det klimatpolitiska ramverk som Riksdagen antagit innehåller klimatmål för trafiken som säger att utsläppen ha minskat med 70% (omfattar enbart drivmedel och inte produktion eller avveckling av transportmedel) 2030. Trafikverket (1) har i sin analys av hur den framtida transportinfrastrukturen kan se ut använt angreppssättet backcasting där de utgår från en antagen målbild och beskriver vad som krävs för att nå den. De skriver "De traditionella prognosmodellerna som används är kalibrerade utifrån historiska data och har begränsningar i hur stora förändringar som kan beskrivas. Vid tydliga trendbrott såsom den som behöver åstadkommas för att nå en fossiloberoende fordonsflotta år 2030 och nollutsläpp av klimatgaser till 2050 finns stor risk att man går utanför vad modellerna är kalibrerade för (2). I sådana fall rekommenderas ofta backcasting.

Referenser:

(1) "Styrmedel och åtgärder för att minska transportsystemets utsläpp av växthusgaser " med fokus på infrastrukturen", Trafikverket, febr 2016

(2) Se t.ex. Hickman Robin och BanisterDavid (2014) Transport Climate and Change and the City, Routledge Oxon

---

Motion nummer: 41

Samordnad tågtrafik inom EU

Motionär(er): Bo Eriksson

E-post: bo@thn.se

Sammanfattning: Sverige bör arbeta för att EU etablerar en myndighet för samordning av den europeiska järnvägstrafiken och långsiktigt arbetar för dess effektivisering och konkurrenskraft.

Föreslagna åtgärder: Att Sverige verkar för

- att tågtrafiken inom EU samordnas för att underlätta internationella resor inom EU.

- att biljettförsäljning samordnas så att resor kan köpas på ett och samma ställe för alla delsträckor för resor genom flera länder.

- att en central EU-myndighet etableras för att utveckla den europeiska järnvägstrafiken

Motiv och bakgrund: Idag svarar flyget för nästan all långdistanstransporterna vad avser persontrafiken.

Detta trots ett omfattande järnvägsnät inom de flesta länder i Europa.

Varje land har utvecklat sina egna system för biljettförsäljning, rabatter tidtabeller mm vilket gör det krångligt och tidsödande att beställa biljetter för en tågresor mellan ex.v. Stockholm och Barcelona i Spanien.

Genom många byten och långa väntetider tar en sådan resa också mycket lång tid.

Allt detta leder till att persontrafik per tåg inte är ett alternativ till flyget ens om flygpriserna skulle komma öka.

Detta är inte hållbart!

Livsstil

Motion nummer: 134

En långsiktig och genomtänkt strategi för att minska flygets utsläpp

Motionär(er): Magnus Ivarsson, BirGitta Tornérhielm, Gerd Johnsson-Latham, Inger Lindberg, Lena Pårup

E-post: ivarsson.magnus@gmail.com

Sammanfattning: Den globala medel- och överklassens ständigt ökande flygande bidrar på ett oacceptabelt sätt till den globala temperaturhöjningen. Om denna utveckling inte bryts kommer detta att få katastrofala konsekvenser. Att vänta på nya, ännu oprövade lösningar som ska ersätta dagens växthusgasintensiva teknik är inget alternativ då utsläppsminskningen behöver ske i rask takt. Därför föreslås en kombination av åtgärder för att påverka människors livsstil i form av ökad beskattning, lagstiftade restriktioner och riktad information om konsekvenserna av flygets växthusgasutsläpp.

Föreslagna åtgärder: - Ökning av flygskatten i syfte att påverka människors resvanor mot minskat flygande.

- Ett regeringsinitiativ i syfte att verka för global beskattning av flygbränsle.
- Lagstiftning som begränsar flygbolagens högsta tillåtna utsläpp.
- Stopp för subventioner till flyget.
- Riktad information om konsekvenserna av flygets utsläpp med särskilt åläggande till flygbolagen vid försäljning av resor.

Motiv och bakgrund: Enligt flera beräkningar härrör ungefär hälften av de globala utsläppen av växthusgaser till en livsstil som främst kännetecknar världens 10 % rikaste befolkning som konsumerar, lever och inte minst flyger på ett sätt som sammantaget är inkompatibelt med de långsiktiga målen i Parisavtalet. En sådan växthusgasintensiv livsstil kommer i allt högre grad att drabba människor i fattigare delar av världen, men även oss alla, och framtida generationer som riskerar att drabbas av katastrofer som svält och översvämningar och tvingas på flykt.

Utvecklingen mot en kontinuerlig ökning av flygandet med allt mer växthusgasutsläpp som följd måste vändas. Ny teknik och/eller nya

bränsleformer kan på sikt erbjuda en lösning men utvecklingen måste vändas snarast och därför krävs också åtgärder för att påverka livsstilsförändringar i riktning mot minskat flygande och stimulera till andra sätt till självförverkligande, inklusive genom att resa och förflytta sig.

Erfarenheter från andra områden där man velat uppmuntra till livsstilsförändringar kan bidra. Tobaksrökningen har exempelvis minskat kraftigt under de senaste decennierna, bl.a. som en följd av en strategi bestående av åtgärder på flera fronter: ökad beskattning, lagstiftade restriktioner (förbud på vissa platser) och riktad information om rökningens negativa konsekvenser (på exempelvis cigarettpaket). En liknande strategi kan tillämpas för att minska flygandet. Därför kräver vi att regeringen upprättar en långsiktig, genomtänkt och konkret plan som bygger på en kombination av åtgärder i form av (1) ökad beskattning, (2) lagstiftning om restriktioner och (3) riktad information med stöd i beprövad erfarenhet.

1. Krav på en adekvat beskattning och stopp för subventioner

Skatten på flygresor måste successivt höjas för att leda till nödvändiga beteendeförändringar. Den exakta utformningen bör utredas och en tänkbar målsättning kan bestå i att stegvis höja skattenivån så att den motsvarar andelen på cigaretter, där ungefär halva konsumentpriset utgörs av skatt. För att öka skatteuttagets legitimitet bör pengarna öronmärkas till satsningar på hållbara alternativ till flyget samtidigt som alla subventioner till flyget stoppas. Regeringen bör också verka i internationella fora för en global överenskommelse om beskattning av flygbränsle.

2. Krav på lag som fastställer gräns för högsta tillåtna utsläpp

Det akuta läget kräver också någon form av restriktion för flygandet, förslagsvis genom att flygbolag och privata flygplansägare förbjuds att genomföra resor där växthusgasutsläppen hamnar över en viss nivå per kilometer och resenär. Denna gräns kan exempelvis initialt inriktas på resor med de äldsta, minst effektiva, flygplanen eller mindre jetflygplan anpassade för en eller ett fåtal resenärer. Därefter bör den tillåtna utsläppsnivån successivt sänkas med visst intervall. Fördelen med ett sådant tillvägagångssätt är att det också skapar förutsägbarhet för flygbranschen samtidigt som industrin pressas att skynda på omställningen.

3. Krav på information om klimatkonsekvenser av flyget

Slutligen krävs stora insatser för att informera om flygandets skadliga

konsekvenser på bred front riktade mot olika konsumentgrupper. Denna information bör vara tydlig, konkret och bl.a. innebära att flyg- och resebolag vid reklam och biljettförsäljning åläggs att informera om hur stora utsläpp och klimatskador en planerad resa resulterar i och vilka konsekvenser flygets utsläpp sammantaget har på lång sikt, t.ex. i form av antal kvadratmeter nedsmälta isar. Varningarna bör följa exemplen från varningstexterna på cigarettförpackningar, med effektiva bilder och symboler.

Mat, jordbruk

Motion nummer: 158

En global livsmedelsstrategi - för en politik med agroekologiska principer

Motionär(er): Afrikagrupperna, FIAN Sverige, Framtidsjorden, Folk och Frö, Jordens vänner, Latinamerikagrupperna, Svalorna Indien Bangladesh

E-post: karin.ericsson@sal.se

Sammanfattning: Sverige behöver en "global" livsmedelsstrategi som grundar sig i klimat-, demokrati-, rättvis- och rättighetsaspekter och utifrån den föra en politik som stärker produktion och distribution med agroekologiska principer. Sverige bör även i EU verka för att mark- och naturresursförvaltning har dessa aspekter samt integrerar sociala, kulturella, ekologiska och ekonomiska värden. Vidare bör Sverige, i alla internationella sammanhang som rör livsmedelssystemet, driva en politik som prioriterar klimat-, hållbarhetsperspektiv och samhällsnytta framför kortsiktig ekonomisk vinning.

Föreslagna åtgärder: Att Sveriges regering utformar en livsmedelsstrategi som utgår från klimat-, demokrati-, rättvis- och rättighetsaspekter samt agroekologiska principer.

Att Sverige i alla internationella förhandlingar som berör livsmedelssystemet driver en politik som prioriterar klimat- och hållbarhetsperspektiv, mänskliga rättigheter och samhällsnytta framför kortsiktig ekonomisk vinning.

Motiv och bakgrund: Dagens globala livsmedelssystem (produktion, förädling, distribution och konsumtion) har en enorm klimatpåverkan och står för 44-57% av de totala CO₂-utsläppen.¹ För att åtgärda klimatpåverkan hos vårt nuvarande livsmedelssystem så måste vi se till systemet i sin helhet.

Dagens ohållbara livsmedelssystem är en konsekvens av internationell och nationell politik på flera områden som skapat ett starkt globaliserat livsmedelssystem som gynnar ett storskaligt industriellt jordbruk och leder till att makt koncentreras hos ett fåtal transnationella företag som får kontroll över hela kedjan i livsmedelssystemet. Vi är idag inlåsta i detta system som leder till negativ klimatpåverkan, ett undergrävande av

mänskliga rättigheter, minskad biodiversitet och förstärker orättvisor på grund av strukturer som är inbäddade i produktions- och handelsmodeller. Vi måste angripa dessa strukturella problem och systematiska ojämlikheter i termer av rättigheter och demokratisk kontroll över mark och territorium, fröer och andra naturresurser för att komma till bukt med livsmedelssystemets klimatpåverkan.

Ständigt växande vetenskapliga resultat påvisar att agroekologiskt jordbruk är det mest effektiva sättet att både motverka klimatförändringen samtidigt som det skapar bättre förutsättningar för klimatanpassning och resiliens.³ Ett livsmedelssystem som grundas i agroekologiska principer och metoder innebär samtidigt nödvändiga förändringar som gör att exempelvis rätten till mark garanteras och att naturresurser förvaltas på ett hållbart och rättvist sätt. Den agroekologiska modellen organiserar jordbruk, förvaltning och distribution på ett sätt som omfördelar makten och stärker rättighetsperspektivet.⁴ Ett ständigt ökande antal rapporter visar att det är fundamentalt att säkra småbrukare och urfolks tillgång till mark och skog för att bekämpa klimatförändring, marginalisering och fattigdom, bevarande av kulturer och biodiversitet.⁵ Ett hållbart livsmedelssystem bör således fokusera på småskaliga producenters centrala roll.

Sverige måste verka för ett livsmedelssystem som är utformat i koherens med de internationella avtal vi står bakom inom klimatet och mänskliga rättigheter.⁶ Beslutsfattande som rör livsmedelssystemet på något sätt måste alltid utgå från klimatmål och demokratiska principer. Detta kan göras genom nationell politik och genom att driva en politik i EU och multilaterala instanser som WTO.

Den livsmedelsstrategi som antogs i Sverige 2017 speglar tendenser som är orsaken till dagens ohållbara globala livsmedelssystem. Den saknar en global hållbarhets- och rättighetsanalys samtidigt som den inte stakar ut riktningen för nödvändiga och akuta förändringar för en hållbar nationell produktion och en levande landsbygd. Medan strategin slår fast att "svensk livsmedelsproduktion är en förutsättning för att flera av de svenska miljö kvalitetsmålen ska kunna nås"⁷ så försämras villkoren för densamma av en politik som inte gynnar småskaliga producenter och ett verkligt långsiktigt jordbruk. För att säkerställa att den svenska livsmedelsproduktionen ska kunna växa och fortsätta hålla den höga standard som näringsdepartementet anser att den har, så bör förändringar i politiken

genomföras för att garantera ett hållbart, klimateffektivt och rättighetsbaserat livsmedelssystem.

I strategin konstateras också att den svenska livsmedelsproduktionen under de senaste åren "fått allt svårare att hävda sig på marknaden".⁸ Detta konstaterande speglar det i grunden felaktigt perspektiv som också orsakat situationen. Livsmedel bör inte ses som en handelsvara eftersom mat är en mänsklig rättighet och livsmedelsproduktionen är direkt kopplad till en rad olika rättigheter. Det är snarare ett centralt element i byggandet av ett hållbart och demokratiskt samhälle och måste planeras därefter. Strategins påstående bidrar till att undergräva demokratiska värden och saknar en hållbarhetsanalys. För att livsmedelskedjan ska kunna maximera det bidra till samhället som strategin förespar genom sysselsättning, hållbar tillväxt och kollektiva nyttigheter så måste all politik kopplad till livsmedelssystemet också prioritera samhällsnyttiga värden före kortsiktig ekonomisk vinning.

Sverige behöver därför revidera sin livsmedelsstrategi. En ny strategi bör grundas i en global analys – som utgår från klimat-, rättvis- och rättighetsaspekter och leda till en politik som gynnar hållbar lokal produktion och distribution samt stärker demokratiska värden. Sverige bör i alla internationella förhandlingar som rör livsmedelssystem driva en politik som prioriterar hållbarhetsperspektiv, klimataspekter, mänskliga rättigheter och samhällsnytta framför kortsiktig ekonomisk vinning. Naturresurser och matproduktion bör ses som förutsättningar för mänskliga rättigheter istället för handelsvaror. Till exempel genom att i EU verka för ett rättighetsbaserat ramverk för mark- och naturresursförvaltning som integrerar sociala, kulturella, ekologiska och ekonomiska värden.⁹

Skog, mark och vatten

Motion nummer: 231

Skydda kollagret i de svenska skogarna

Motionär(er): Sebastian Kirppu, Amanda Tas, Anders Axner, Lena Wallin, Roger Bydler

E-post: tas.amanda@gmail.com

Sammanfattning: Det är framför allt äldre och opåverkade naturskogar som har störst andel kol lagrat i marken. Alla kvarvarande naturskogar och andra skogar med höga naturvärden måste skyddas permanent för att bevara den biologiska mångfalden långsiktigt och för att främja kolsänkor och kollager i skogarna. Därtill behöver ett flertal skogar restaureras för att komma upp i 20 % skydd av biologiskt värdefulla skogar. Utöver den skog som skyddas måste dagens skogsbruk ställas om till ett naturnära och kalhyggesfritt skogsbruk där hänsyn tas till klimat, biologisk mångfald, mark, vatten och ekosystemtjänster.

Föreslagna åtgärder: 1) Kolsänkor och kollagret i svenska naturskogar måste främjas; skydda snarast minst 20 procent av den produktiva skogsmarken permanent.
2) Det övriga skogsbruket måste präglas av kalhyggesfria och naturnära skogsbruksmetoder. Om skogsbruket inte klarar denna omställning måste lagar stiftas.
3) Sverige utreder klimatkonsekvenser av skogsbruket och inför Incitament för skydd av skogens kollager.

Motiv och bakgrund: När skog kalavverkas, frigörs stora mängder växthusgaser till atmosfären (1,2,3,4,5). Även skogens biofysiska processer påverkas såsom mikroklimat, struktur, albedo (skogens reflektionsförmåga av ljus) och molnbildning (6).

I september 2017 varnade över 190 forskare i ett öppet brev till EU att ökade avverkningar leder till negativ påverkan på klimat och biologisk mångfald (7).

Dagens skogsbruk ersätter naturskog med artfattiga gran- eller tallplanteringar. Enligt naturvårdsforskning riskerar många arter minska i antal om mindre än 20 % ursprunglig miljö finns tillgänglig i ett landskapsperspektiv (8, 9). Idag är ca 5 % av den svenska produktiva

skogsmarken i Sverige formellt skyddad (10) medan över 90 % har påverkats av skogsbruk (11). Nya naturskogar måste därför återskapas av de med bäst förutsättningar att åldras och bli gamla skogar, d.v.s. i första hand skogar som inte planterats, röjts eller gallrats.

Studier visar att trädplantager, generellt sett, lagrar mindre kol än den tidigare naturliga skogen (12). Incitament för ett skydd av kollager måste utredas och tillämpas. Skogars klimatnytta ligger inte enbart i deras upptag av koldioxid utan även i kolförrådets varaktighet, framför allt i marken. Skogar upp t.o.m. 800 år kan fortsätta att lagra kol och fungera som aktiva kolsänkor. Genom att skydda skogar med ett stort kolförråd förhindras utsläpp av koldioxid (13, 14). Sådana skogar har också större motståndskraft och kan bättre anpassa sig till klimatförändringar i jämförelse med planterade monokulturer (5).

Statliga skogsbolag bör ha skogsskydd som ett centralt mål. Dessa bolag inkl. myndigheter måste gå i bräschen för att nå nationella miljömål. Privata skogsägare bör få rimlig ersättning.

I Lübeck ställde man om sitt skogsbruk till kalhyggesfritt 1992. Sedan dess har den biologiska mångfalden och tillväxten på virke ökat. Sådant skogsbruk är fullt möjligt utanför de 20 % skog som skyddas permanent. Naturnära kalhyggesfritt skogsbruk är dessutom ekonomiskt lönsamt. Brukar man skogen på rätt sätt slipper man kostnaden för planteringar, skogen växer upp av sig själv på naturlig väg. Man får också högre andel timmer med den här typen av skogsbruk (15, 16).

För att nå nationella och internationella miljömål krävs klimat- och ekosystemanpassade bevarande- och skogsbruksstrategier som tar gedigen och uppriktig hänsyn till biologisk mångfald, klimat och ekosystemtjänster.

Referenser: 1) Amiro et al (2010). Ecosystem carbon dioxide fluxes after disturbance in forests of North America;
<https://agupubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.10>
2) He et al (2016). Forests on drained agricultural peatland are potentially large sources of greenhouse gases;
<http://www.biogeosciences.net/13/2305/2016/>
3) Buchholz et al (2013). Mineral soil carbon fluxes in forests and implications for carbon balance assessments;

- <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/gcbb.12044>
- 4) Dean et al (2016). Conventional intensive logging promotes loss of organic carbon from the mineral soil;
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gcb.13387/abstract>
- 5) Nelson et al (2007). Combating Climate Change Through Boreal Forest Conservation;
<http://www.greenpeace.org/canada/Global/canada/report/2008/4/combating-cc-boreal-forest-preservation.pdf>
- 6) EASAC (2017). Multi-functionality and sustainability in the European Union's forests;
http://www.easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/Forests/EASAC_Forests_web_complete.pdf
- 7) De Wever et al (2017-09-25). Scientific basis of EU climate policy on forests;
https://drive.google.com/file/d/0B9HP_Rf4_eHtQUpyLVlzZE8zQWc/view
- 8) Hanski, I. (2016). Messages from Island: A Global Biodiversity Tour. The University of Chicago, 272 s.
- 9) Skydda Skogen (2010). 170 forskare kräver att gammelskogen ska skyddas;
http://www.skyddaskogen.se/dokument/pm_skydda_skogen_upprop_10_mars_2010_.pdf
- 10) Naturvårdsverket & Skogsstyrelsen (2017). Värdefulla skogar;
<https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/regeringsuppdrag/2017/vardefulla-skogar-redovisning-av-regeringsuppdrag-2-170130.pdf>
- 11) Artdatabanken (2011). Tillståndet i skogen – rödlistade arter i ett nordiskt perspektiv: https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.-varverksamhet/publikationer/6.tillstandet-i-skogen/rapport_tillstandet_skogen.pdf
- 12) Liao et al (2010). Ecosystem Carbon Stock Influenced by Plantation Practice;
www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0010867
- 13) Luysaert et al (2008). Old-growth forests as global carbon sinks;
<https://www.nature.com/articles/nature07276>
- 14) Mackey et al (2013). Untangling the confusion around land carbon science and climate change mitigation policy;
<https://www.nature.com/articles/nclimate1804>
- 15) Jentzen, M. et al (2014). Skogspraktikan - varför vi bör gå över till naturnära skogsbruk. Visto förlag, 136 s
- 16) Karlsson, M. (2017). Konsten att hugga träd och ha skogen kvar;
<http://www.konstenatthuggatradochhaskogenkvar.se/>

Utbildning

Motion nummer: 42

Återinföra formuleringar kring miljö och hållbar utveckling i skollagen.

Motionär(er): Iann Lundegård

E-post: iann.lundegard@mnd.su.se

Sammanfattning: Varje dag befinner sig ca halva Sveriges befolkning i verksamheter i nära anknytning till utbildning. I skollagen finns värdegrunden för svensk skola. 1990 fick svensk skollag tillägget miljö i portalparagrafen. Vid riksdagsvalet 2006 fick Sverige en ny regering. I den nya skollagen är tillägget om miljö som fördes in 1990 borttaget ur den s.k. portalparagrafen. Inte heller nämns hållbar utveckling i den nya skollagen. Skolans styrdokument är bindande och ska följas och de regler som gäller för skolans verksamhet är ytterst beskrivna i Skollagen.

Föreslagna åtgärder: Motionen yrkar om att återinföra begreppet miljö och införa begreppet hållbar utveckling i skolans portalparagraf, Skollagen.

Motiv och bakgrund: Varje dag befinner sig närmare 50 procent av Sveriges befolkning i verksamheter i eller med nära anknytning till utbildning. I stort sett alla i Sverige berörs dagligen av utbildning som studerande, anhörig, eller lärare. Det finns ungefär 6000 grund- och gymnasieskolor i vilka 150 000 personer arbetar som lärare och cirka 9000 som rektorer/skolledare. Det är utbildningsdepartementet som ansvarar för att bereda lagstiftningsarbetet med propositioner för riksdagen t. ex. skollagen. I skollagen finns värdegrunden för svensk skola. Skollagen beslutas av riksdagen och innehåller grundläggande bestämmelser om skola och förskola. 1990 fick svensk skollag tillägget miljö i portalparagrafen. Denna lydelse skrevs in: Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö (SFS 1985:1100, 1 kap 2§.

Ansvarig skolminister för detta arbete var blivande statsminister, Göran Persson, som hade ett politiskt intresse för miljöfrågor (Wickenberg & Leo 2013)

Vid riksdagsvalet 2006 fick Sverige en ny regering och ny skolminister, Jan

Björklund. som omgående (i november 2006) tillsatte en arbets- grupp, Skollagsberedningen med uppgift att ta fram förslag till en ny skollag. I den nya skollagen är tillägget om miljö som fördes in 1990 borttaget där det tidigare fanns i den s.k. portalparagrafen i värdegrunden. Inte heller nämns hållbar utveckling i den nya skollagen och miljö anges endast i betydelsen arbetsmiljö, eller skolmiljö.

Skolans styrdokument är bindande och ska följas. I dessa beskrivs huvudmannens ansvar för verksamheten, hur skolans verksamhet ska utformas samt rektors ledningsansvar i olika delar av verksamheten. De specifika regler som gäller för skolans verksamhet är ytterst Skollagen, därefter förordningar, läroplanerna och kursplanerna.

Tidigare 1990 – 2006 fanns alltså ett uttalat intresse att fokusera skolans uppdrag kring miljö och hållbar utveckling. Efter 2006 etablerades en politisk vilja och trend som istället fokuserar på skolans rena kunskapsuppdrag.

Motionen yrkar om att återinföra begreppet miljö och införa begreppet hållbar utveckling i skolans portalparagraf, Skollagen.

Referens:

Wickenberg, P., & Leo, U. (2013). Ett steg fram och ett tillbaka... Statens styrning av miljö och hållbar utveckling genom skollag, läroplaner och kursplaner. (Sociology of Law research Report; Vol. 2013:1). Sociology of Law, Lund University.

<http://portal.research.lu.se/portal/files/3451477/4174520.pdf>

Övergripande

(2 motioner)

Motion nummer: 224

Basera Sveriges klimatlag på en koldioxidbudget för 2-gradersåtagandet

Motionär(er): Kevin Anderson, Jonas Bane, Inger Björk, Tomas Lohammar, Isak Stoddard

E-post: isak.stoddard@cemus.uu.se

Sammanfattning: Sverige måste basera sin klimatpolitik på vetenskapliga beräkningar av det återstående globala utsläppsutrymmet (s.k. koldioxidbudgetar) för att klara 2 gradersåtagandet i Parisavtalet. Sverige måste också ta ansvar för en globalt rättvis fördelning av nödvändiga utsläppsminskningar utifrån historiska utsläpp och nuvarande höga utsläppsnivåer. Sverige behöver omedelbart minska sina utsläpp med 10-15 % per år och inte förlita sig på negativa utsläppsteknologier eller klimatkompensering. Internationell sjöfart och flyg måste ingå i dessa åtgärder och utsläpp från konsumtionsvaror redovisas.

Föreslagna åtgärder: Basera Sveriges klimatlag på en vetenskapligt beräknad koldioxidbudget för att klara 2 gradersåtagandet i Parisavtalet. Sverige minskar sina koldioxidutsläpp med 10-15 % per år & är fossilfritt 2035 för ett globalt rättvist ansvarstagande. Sveriges klimatpolitik baseras ej på negativa utsläppsteknologier & klimatkompensering, tar ansvar för all flyg och sjöfart, samt redovisar konsumtionsutsläpp.

Motiv och bakgrund: Motionen bygger i huvudsak på forskning som Centrum för miljö- och utvecklingsstudier (CEMUS) vid Uppsala universitet och SLU har utfört under 2017.

För att ha en rimlig chans att i enlighet med Parisavtalet hålla den globala temperaturökningen väl under 2 grader måste koldioxidutsläppen, från alla mänskliga energikrävande aktiviteter, begränsas till totalt 500-650 miljarder ton koldioxid. Detta bygger på beräkningar av den internationella klimatpanelens (IPPC) beräkningar för en trolig chans att uppnå 2-gradersåtagandet samt antaganden att den globala cement- och

stålindustrin gör omfattande ansträngningar för att minska sina processrelaterade utsläpp samt att utsläpp från avskogning kompenseras av förändrad markanvändning och skogsbruk. Med nuvarande utsläppsnivåer kommer den globala koldioxidbudgeten för 2 grader att ha överskridits på 14-18 år. Den globala koldioxidbudgeten för 1,5 grader kommer att ha använts på mycket kortare tid.

De rika och industrialiserade länderna har större ansvar att minska sina utsläpp snabbare och bidra med teknologiskt och finansiellt stöd för omställning och klimatanpassning i mindre industrialiserade och fattigare länder. Rikare länder har ett historiskt ansvar genom att de har bidragit till klimatförändringarna under lång tid. Mindre industrialiserade och fattigare länder (utanför OECD) behöver längre tid att fasa ut fossila bränslen och ställa om till ett förnybart energisystem. Ländernas totala utsläpp beror på när deras gemensamma utsläppstopp infaller. För att beräkna Sveriges koldioxidbudget har vi antagit att fattigare icke-OECD länder har sin gemensamma utsläppstopp mellan 2022-23 och att de sedan gradvis ökar takten på sina utsläppsminskningar (upp till 10 % per år vid 2045) och har genomfört en 95 % minskning under tidigt 2060-tal. Detta är ett mycket mer ambitiöst mål för dessa länder än något som diskuterades i Paris. Om icke-OECD länders gemensamma utsläppstopp infaller senare krävs att Sverige och andra rika länder minskar sina utsläpp i ännu snabbare takt.

Sveriges koldioxidbudget för en trolig chans att 2-gradersåtagandet uppfylls omfattar totalt 300-600 miljoner ton koldioxid. Med nuvarande svenska utsläppsnivå kommer koldioxidbudgeten vara spenderad på endast 6 till 12 år. Sverige måste omedelbart besluta om och genomföra en årlig utsläppsminskning på 10 % per år och snabbt öka utsläppsminskningen till minst 15 % per år. En fördröjning eller mindre utsläppsminskning än 10 % per år innebär att målet om 2 grader inte längre kan uppnås eller att ännu tuffare åtgärder måste vidtas senare. Utsläpp av andra växthusgaser (från t.ex. jordbruk) samt utsläpp från konsumtionsvaror producerade utomlands behöver också minska drastiskt.

Ett klimatpolitiskt ramverk med klimatmål, en klimatlag och ett klimatpolitiskt råd trädde i kraft 1 januari 2018. Det viktigaste klimatmålet slår fast att Sverige skall uppnå netto-noll utsläpp 2045 (med endast 85% reella minskningar och upp till 15% s.k. kompletterande åtgärder). Även om en bindande nationell klimatlag är välkommen och ett steg i rätt riktning saknar den f.n. vetenskaplig grund genom att den inte utgår från en koldioxidbudget och inte omfattar exempelvis internationell luft- och sjöfart. Den innebär även att ett rikt land med stora historiska utsläpp så som Sverige inte tar det

ansvar det har förbundit sig till genom Parisavtalet.

Om Sverige inte ska svika Parisavtalet bör klimatlagen snarast definiera målsättningar för årliga utsläppsminskningar baserade på en tydlig och rättfärdig total koldioxidutsläppsbudget för Sverige för 2018 och framåt. Även tillhörande utsläppscenarier och koldioxidbudgetsperioder (på t.ex. 5 år) måste definieras. Klimatlagen måste också bli heltäckande och inkludera all flyg och sjöfart och redovisa utsläpp i andra länder från importerade konsumtionsvaror. Med utsläpp från importerade konsumtionsvaror ökar utsläppen per genomsnittlig svensk kraftigt.

De nuvarande långsiktiga politiska målen i klimatlagen är inte i linje med det globala 2-gradersåtagandet. En preliminär bedömning av de resulterande koldioxidutsläppen fram till 2045 pekar mot totala utsläpp som är mer än dubbelt så höga än vad som krävs.

Det finns idag en knappast mer än en teoretisk möjlighet att ökningen av den globala medeltemperaturen kan hållas under 1,5 grader. Detta skulle kräva både mycket drastiska utsläppsminskningar vägleda av koldioxidbudgetar och att mycket spekulativa negativa utsläppsteknologier skulle visa sig framgångsrika inom en snar framtid i en mycket omfattande och planetär skala.

Sverige står inför ett avgörande val. Antingen sviker Sverige Parisavtalet och 2-gradersåtagandet genom att prioritera kortsiktiga ekonomiska vinster och därmed överlämna mycket farliga klimatförändringar till kommande generationer. Eller så påbörjar Sverige omedelbart en ambitiös klimatpolitik genom en förnyad bedömning av sina utsläppsåtaganden och förändrar sin politik för att nå 2-gradersåtagandet.

Motion nummer: 54

Riksomfattande folkbildningskampanj

Motionär(er): Gunilla Winberg

Organisation: Framtiden i våra händer

E-post: rigun@comhem.se

Sammanfattning:

Riksdag och regering måste leda utvecklingen när det gäller hela samhällets nödvändiga omställning för att kunna lösa klimatutmaningen. Vi föreslår därför att en skattefinansierad riksomfattande folkbildningskampanj

genomförs med syfte att få alla landets innevånare att bli förberedda på att en starkare politisk styrning behövs på alla nivåer i samhället för att klimatmålen ska kunna uppfyllas

Föreslagna åtgärder: En skattefinansierad riksomfattande folkbildningskampanj genomförs

Motiv och bakgrund:

Vi kan läsa följande på Regeringens hemsida: Det klimatpolitiska ramverket är den viktigaste klimatreformen i svensk historia. Det ger långsiktiga förutsättningar för näringsliv och samhälle att genomföra den omställning som krävs för att kunna lösa klimatutmaningen .

Det finns mer att hämta

– sammanfattning av utskottsarbetet och övriga motioner.

Allmänt om utskottsarbetet och huvudlinjer i motionerna.

Arbetet inför klimatriksdagen har huvudsakligen fokuserat på tio teman som behandlats i lika många utskott. Valet av teman har fallit ut av Klimatriksdag 2014, av Medborgarutredningen och av det hundratalet personer som varit engagerade i arbetet. Den enskilda fråga som engagerat flest personer har varit transporter med över 50 motioner som resultat. Även temat energi liksom skog och ekonomi engagerade många. Ett femtiotal motioner och frågor var mycket breda till sin karaktär eller rymdes inte i befintliga utskott och samlades därför i det stora utskottet "övergripande frågor".

Gränsdragningen mellan olika utskott har inte alltid varit lätt, eftersom t ex flygresor både är en fråga om livsstilar, om transporter – och om ekonomi (vad gäller skatter till exempel). Det visar hur klimatfrågan - som få andra frågor – berör samhällslivets alla områden. För att ge en överblick sammanfattas här innehåll och huvudlinjer i de drygt 250 motioner som inkommit.³

Några övergripande mål kan utläsas.

- Samhällsomställning för att motverka klimatförsämringar och istället främja klimatsmarta lösningar
- Tonvikt på långsiktigt ekonomiskt tänkande i stället för fokus på tillväxt och BNP
- Krav på minskade utsläpp i linje med åtaganden i Parisavtalet och enligt IPCC
- Fokus på åtgärder i Sverige, men också globalt

Synsätt, åtgärder och styrmedel som har lyfts fram.

Helhetstänkande: i flera motioner betonas helhetstänkande via exempelvis ramverk för resurshushållning, klimatkalkyler, möjligheter att välja hållbara livsstilar genom införande av konsumtionsmål, koldioxidbudget, att förorenaren ska betala för sina utsläpp, prioritering av kortare arbetstid framför ökad konsumtion, utveckling av gröna index, satsningar på rättvisa, jämställdhet och unga människor, och lagstadgande av naturens rättigheter.

Klimatmärkning: En rad motioner för fram krav på varudeklarationer/klimatmärkning om konsekvenserna för klimat och miljö av främst flygresor men också konsumtionsvaror, via krav på obligatoriska varningstexter av den typ som redan finns på cigarettpaket.

Utbildning, upplysning: Förslag på kampanjer, i skolor, ny inriktning på utbildning.

---

³ klimatriksdagen.se

Styrmedel, förbud, ransonering: Här nämns bl a miljö- och naturresursskatter, slopad handel med utsläppsrätter, revidering av aktiebolagslagen, införande av fossilfri finanssektor och fossilfria exportkrediter, förbud mot investeringar i fossila bränslen, individuella utsläppsrätter/utsläppsranonering, höjd dieselskatt samt reklamförbud.

Stöd via subventioner mm: Motioner föreslår bl a subventionering av miljövänlig, fossilfri teknik, energieffektivisering och kolsänkor, slopande av subventioner för flyg och tjänstebilar, omställning mot gröna jobb, avlägsnande av skatt på cyklar och begagnade produkter, införande av "gröna pengar" och klimatsmarta arbetsgivaravgifter och upprätthållande av investeringsbanker för omställning.

Hållbara transporter och infrastruktur: Ett stort antal motioner rör transporter. Överlag förordas klimat- och miljöhänsyn i all planering, stöd till kollektiva transporter, minskad bilism, ekonomiska och andra styrmedel samt klimatmärkning för att minska flygandet, utbyggnad av och lägre priser inom tågtrafiken, kollektivtrafik och cykling, minskande av sjöfartens utsläpp och en rad olika tekniklösningar rörande elstolpar, elbilar mm.

Skog, mark, livsmedel, stad och land: Förslagen i motionerna omfattar bl a jordförbättring, regler för avverkning, ekologisk odling, lokal matproduktion, åtgärdande av matsvinn, skatt på nötkött, stöd till självförsörjning avseende livsmedel, stadsodling, passivhus samt åtgärder mot avgaser.

Fossilfri energi: Här finns förslag om satsningar på sol och vindkraft, mer klimatsmarta taxesytem, motioner som lyfter förslag både om att bygga ut och att stoppa kärnkraften.

Effektiv avfallshantering och återvinning: Motionerna lyfter skärpta mål och märkning av innehåll i produkter, skifte till cirkulära system

Globalt agerande: Här föreslås insatser för att stärka urfolks rättigheter och bistå utsatta miljö- och klimataktörer, ökat stöd till FN:s gröna fond, stöd till gröna handelsavtal, säkra rätt till mark, motverka att palmolja ersätter regnskog.

Övrigt: Bland annat lägger motionerna förslag att satsa mer på fred och omfördela försvarsutgifter till klimat och miljö.

Utskottens rapporter

ENERGI

Huvudlinjer i motioner som har inkommit till utskottet rörande energi

Sammanlagt har det kommit in 26 motioner som rör energi. Man kan se två huvudlinjer på de motioner som har kommit in. En del har fokus mer direkt på stopp, sparande och

effektiviseringar medan andra inriktas på generering, lagring och distribution av energi. Inom vardera av dess två huvudlinjer kan man därefter gruppera på snävare områden. Motionerna och deras förslag sammanfattas här, grupperade i två olika kategorier:

A. Förbud och regleringar, sparande och effektiviseringar

Fossilfritt genom lagstiftning: Vissa frågor kan kanske enklast hanteras genom lagstiftning. Ett sätt att få företag, institutioner och hela samhället att ställa om är genom att förbjuda förbränning av fossila bränslen efter ett visst datum. Trots politisk enighet för ett fossilfritt Sverige planeras nu för flera nya fossilgasterminaler som låser in oss i ett beroende av fossil energi, det kan stoppas med ett förbud mot ny infrastruktur för fossilgas i Sverige.

Energieffektiviseringar genom nya spelregler: Andra frågor föreslås hanteras med förändringar av de ekonomiska spelreglerna. Nolltaxa kan införas på den vanliga elnätavgiften, medan den rörliga delen kan variera mer på olika tider och platser. Modern digital teknik kan användas för att styra elpriset timme för timme och på olika platser, med hänsyn till kraftledningarnas kapacitet och till utbud och efterfrågan på el.

Hårdare regler för bostadsbyggandet: Byggande och uppvärmning av bostäder och lokaler står för ca 30 procent av landets energiförbrukning. Nybyggandets energiförbrukning kan minskas med hårdare regler som begränsar den tillförda energin i själva byggprocessen. Det är möjligt att ställa krav på livscykelanalyser (LCA) av hela byggprocessen från brytning av kalk för betongtillverkningen till förbrukad energi under byggnadens hela livstid inklusive den energi som åtgår för rivningen.

Bättre förutsättningar för solenergi: Fossilfri energi från solen handlar i Sverige framför allt om solfångare och solceller på villor och flerbostadshus, där energin konsumeras i huset eller kvarteret, men där överskottet också kan säljas vidare på nätet. Den expansion som är möjlig till exempel med dagens billiga solceller hindras både av otidsenlig lagstiftning och av bristande finansiering.

B. Generering, lagring och distribution av energi

Begränsa användningen av bioenergi: Svensk fjärrvärmeproduktion och med den sammanhängande elproduktion baseras i huvudsak på biobränslen, det vill säga uttag av skogsrester tillsammans med sopor. Svenska staten tillsammans med Biobranschen i Sverige har också planer på nya stora produktionsanläggningar för biodrivmedel från skogsråvaror. Motionerna till Klimatriksdagen förordar relativt enhälligt att uttaget av bioenergi i stället bör begränsas, i varje fall på längre sikt.

Bygg ut elproduktionen: Den energi som fortfarande är nödvändig i samhället, om all fossilenergi stängs ned, är sannolikt betydande även sedan energieffektiviseringar minskat det totala energibehovet. IPCC menar att det är elproduktionen som måste byggas ut för att fylla det behovet, och inkluderar där de flesta både redan utvecklade och utvecklingsbara framtida produktionsätt som är möjliga. I Sverige är det kanske framför allt inom transportsektorn som petroleumprodukter ska ersättas med el, men också inom bostadssektorn kan fossilfri el spela en betydande roll genom att värmepumpar

kan minska bostädernas energiförbrukning, och inom stål- och cementindustrin genom att ersätta fossilenergi med el.

Bygg ut vindkraften och utveckla en vätgasproduktion: Vindkraft har potential för en omfattande utbyggnad av el som täcker hela Sveriges elbehov till 2045, och därtill räcker till en elexport till andra länder inom en samlad elmarknad i norra delen av Europa. El-bilar behöver ersätta bensin och diesel inom transportsektorn. En utbyggnad av vindkraften kräver en utbyggnad det svenska kraftnätet, och elbilar med batteridrift kräver samtidigt en utbyggnad av laddningsplatser och smarta styrsystem för att kunna reglera tillgången i elnätet.

Vätgas kan produceras genom elektrolys med hjälp av överskott av el, men också med nyutvecklad plasmateknologi. Genom bränslecells-elmotortekniken kan vätgasen bli en möjlighet tillsammans med batteri-elmotortekniken för delar av den framtida transportsektorn, men kanske ännu viktigare för svensk processindustri.

Utskottet har fått in olika motioner som rör kärnkraft – dels för att behålla och bygga ut, dels för att stoppa den. Argumentationen sammanfattas kortfattat.

Bygg ut eller behåll kärnkraften: Dessa motioner hävdar att fossilbränslen som kol, olja och naturgas kan ersättas genom el producerad i nya eller befintliga kärnkraftverk. Kärnkraft leder inte till utsläpp av mer växthusgaser och några länder i vår närhet som Storbritannien och Finland bygger eller planerar för närvarande nya kärnkraftverk.

Stoppa kärnkraften: Dessa motioner hävdar att kärnkraft inte till några stora utsläpp av växthusgaser, men kan däremot inte betraktas som en förnybar energikälla eftersom förutsättningen för kärnkraften är brytning av ändliga resurser som inte återbildas. Problemen med långsiktigt förvaring av radioaktivt avfall har ännu inte lösts tillfredsställande vilket innebär att lösningen inte är hållbar. Ny produktion har också visat sig mycket dyr att bygga.

EKONOMI OCH GRÖNA JOBB

Beskrivning av problem och lösningar rörande klimatet och ekonomin

Den nyliberala synen på ekonomin är i dag dominerande. Det innebär att den s.k. marknaden skall vara allena rådande och att staten i så stor utsträckning som möjligt skall avhålla sig från regleringar av marknaden. Detta har visat sig leda till ett överutnyttjande av jordens resurser, så att t.ex. Sverige nu lägger beslag på drygt fyra gånger så mycket naturresurser som vore långsiktigt hållbart (WWF 2017).

Nu måste vi lägga om till en uthållig ekonomi både på lång och kort sikt. För att detta skall vara möjligt behövs en kraftfull politisk styrning av hur vi producerar våra varor och vad vi konsumerar. Det innebär dels att vi i så stor utsträckning som möjligt skall inrikta oss på uthållig produktion och konsumtion redan i dag, och att alla nya produktionsmetoder och varor leder till ett hållbart utnyttjande av jordens resurser.

Grundläggande behov som mat och bostad, men också tjänster som kultur och utbildning, förväntas bli en ökande andel av konsumtionen.

Styrningen av ekonomin bör göras med flera olika metoder som t.ex. skatter på icke hållbar produktion och konsumtion, regleringar av utnyttjandet av vissa särskilt känsliga resurser samt subventioner för att stödja uthållig produktion och konsumtion. Attityder till varu- och energikonsumtion som mått på välfärd måste ändras. Detta är förändringar som tar många år att genomföra, vilket rimmar illa med behovet av omedelbara åtgärder.

Många nyare ekonomiska modeller motsätter sig nyliberalismens ensidiga koncentration på marknadsmekanismer. Flera av dem försöker inkludera de 'externaliteter' som nyliberalismen bortser från. Ur ett klimatperspektiv är de modeller som specifikt söker inkludera miljön och klimatet speciellt intressanta. Flera sådana modeller beskrivs i bland annat "Modern Miljöekonomi" av Markus Larsson och Leif Bratt. Ytterligare modeller har tillkommit de senaste åren, till exempel Kate Raworths "Doughnut Economics" som bland annat baseras på Johan Rockström et als Planetary Boundaries.

Om tillväxt

Motionerna kretsar i stor utsträckning till tillväxtbegreppet och BNP.

- Mänskligheten lever långt över sina tillgångar. Svenskarna är bland de värsta och bryter flera planetära gränser, t.ex. släpper vi ut 11 gånger mer växthusgaser än vi kan. Totalt förbrukar Sverige f.n. 4,2 planeter enligt WWF.
- Mänsklighetens växande produktion och konsumtion förgiftar och förstör luft, mark och vatten.
- Vi måste omedelbart och snabbt dra ner på vår klimatförstörande förbrukning, fr.a. utsläppen av växthusgaser. På kort sikt måste vi sikta på nollutsläpp och helst negativa utsläpp.
- På längre sikt, under förutsättning att växthusgasnivån bringats ner på en acceptabel nivå (NASA föreslår 350ppm CO₂e), kan vi tillåta oss utsläpp i balans med vad naturen kan ta upp. Att vi når denna nivå är dock tveksamt och ligger åtminstone flera decennier in i framtiden.
- Den omställning av samhället som detta innebär blir djupgående och kommer sannolikt medföra allvarliga politiska och ekonomiska kriser, i tillägg till redan ökande migrationskriser.
- I ljuset av detta är det för oss uppenbart att traditionella makroekonomiska modeller och metoder inte tillräckligt väl beskriver verkligheten, och att varje försök att styra samhällsutvecklingen med dessa kommer att misslyckas i någon mån.
- Specifikt är konceptet BNP och dess derivat Tillväxt oanvändbara för att styra denna omställning. I deras ställe behöver vi en uppsättning indikatorer som tydliggör effekterna av omställningen ur flera synvinklar.
- Mätt enligt traditionell BNP kommer omställningen sannolikt medföra negativ tillväxt; det kan t.o.m. vara nödvändigt att sikta till sådan 'nedväxt'. Detta är dock inte ett mål i sig, och skulle kunna existera samtidigt med positiv utveckling i andra välfärdsått. Egentliga välfärdsått bör styra samhällsutvecklingen, inte BNP.

GLOBAL RÄTTVISA

Grundläggande problem som diskuteras i utskottet för global rättvisa

Klimatfrågan berör ett stort och vittförgrenat område som påverkar tillvaron på många olika sätt, i världens alla regioner och rör människors ekonomiska och sociala livsvillkor. Detta innebär att klimatpolitik bör föras med hänsyn till global rättvisa. Sverige har en betydande roll i den globala väven av orättvisor och maktförhållanden - kopplat till klimatförändringarnas uppkomst, hur de verkar idag och hur det kan påverka världen i morgon. Det grundläggande problem som lyfts av samtliga motioner är att klimatförändringarna drabbar människor ojämnt världen över beroende på socio-ekonomiska förutsättningar. Denna förskjutning mot mer utsatta människor inom och mellan länder är dessutom i ett motsatt förhållande till ansvarsbördan. Grovt förenklat så drabbas alltså folkgrupper som bidragit minst till klimatförändringarna mest. Sverige som välmående nation har därför ett större ansvar och bör leda med gott exempel.

Vad motionerna fört fram

Motionerna argumenterar för att Sverige har ett ansvar mot länder med hög sårbarhet och med svaga ekonomiska förutsättningar att hantera klimatförändringarna. Vissa motioner argumenterar för detta som en så kallad klimatskuld, alltså att de rika ländernas och gruppernas överutnyttjande av fossil energi (idag och historiskt) tvingar mer utsatta länder och grupper, främst i Syd, att anpassa sig till klimatrelaterad förstörelse av hem, försörjningsmöjligheter och infrastruktur. Samtidigt har dessa länder inte kunnat bygga upp sitt välstånd, vilket ger dem mycket små möjligheter att bekosta de anpassningsåtgärder som krävs eller att utveckla sina ekonomier på ett hållbart sätt.

Dessutom framhäver motionärer att olika brott mot mänskliga rättigheter och miljön begås av exploaterande regeringar och företag, speciellt i dessa utsatta områden. Motioner kritiserar rådande system för att ha brister som gör att svenska myndigheter inte har kontroll över hur statsstöd används av företag och multilaterala program i utvecklingsländer. Exempel ges både från multilateralt bistånd, inom handel med utsläppsrätter (Emission Trading System, ETS) och överträdelser mot urfolk på hemmaplan. De facto har lagar för mänskliga rättigheter, demokrati och ansvarsutkrävande av rättsstaten har stannat upp i sin utveckling eller förvärrats i många länder på samtliga fem kontinenter. Till exempel har nära hundra länder infört lagar som kraftigt inskränkt på föreningsrättigheter, med stor påverkan på grupper inom det civila samhället som arbetar för klimatanpassning och ansvarsutkrävande i klimatfrågan.

Motioner presenterar även en problembild där Sveriges nuvarande åtaganden (bland annat genom klimatlagen) innebär att vi in-tecknar en global temperaturökning på cirka 3 grader ifall världens befolkning som helhet skulle tillåta sig samma totala per-capita-utsläpp som Sverige räknar med att göra fram till 2045. Detta anser inte rådande forskning vara hållbart.

I sammanställningen nedan presenteras i tre kluster de problemområden som lyfts av motionerna.

A. Motioner som föreslår att Sverige ska öka sina anslag till Internationell klimatfinansiering utan att ta av befintliga biståndsmedel.

Motionerna argumenterar för att Sverige har ett ansvar mot länder med hög sårbarhet och dåliga ekonomiska förutsättningar att hantera klimatförändringarna och därför måste erbjudas omfattande och förutsägbart finansiellt stöd på ett transparent sätt. Motionerna föreslår en kraftig ökning av Sveriges bidrag till bland annat FN:s fond för globala klimatåtgärder (FN:s gröna fond). Olika summor nämns, men motionerna är eniga om att satsningen inte ska tas från befintliga medel för internationellt utvecklingsarbete utan genom ökade skatteintäkter från kapital, stora förmögenheter och finansiella transaktioner.

Förslag har även inkommit på hur Sverige ska kunna stärka mer utsatta länder i denna anpassningsprocess. Till exempel genom att verka för ökade investeringar i naturresurser utomlands, motverka ökenspridning genom bättre hantering av vårt eget biologiskt avfall och att bevara regnskog genom att skapa ekonomisk vinning i hållbart tropiskt skogsbruk.

B. Motioner som föreslår skärpning av Sveriges klimatmål för att följa Parisavtalets intentioner och stärka global rättvisa i arbete rörande klimatåtgärderna.

Sverige bör fastställa mål och regelverk för utsläppsminskningar utifrån en globalt rättvis fördelning av kvarvarande utrymme för koldioxidutsläpp (koldioxidbudget) för att inte överskrida 2 graders-målet. Nuvarande åtgärder anses inte tillräckliga. Det har även kommit in en motion som förordar en noggrannare redovisning av nationernas utsläpp och som kritiserar att försvarets utsläpp under krigsföring inte redovisas internationellt.

C. Motioner som kräver stärkta rättigheter för urfolk, för att garantera människorättsaktörers säkerhet, skärpta regler för statsstöd till företag som verkar i utvecklingsländer och ökad kontroll av Sveriges multilaterala utvecklingssamarbeten.

I motionerna finns bland annat förslag att införa fler kontrollmekanismer före, under och efter internationella biståndsprojekt för att säkerställa att projekten följer de svenska riktlinjerna för utvecklingssamarbeten. Motionärer hävdar att Sveriges kontroll av det multilaterala biståndet försämrats. Regeringens strategier och policyramverk har goda visioner om ett socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbart bistånd men dessa visioner måste omsättas till praktisk handling även i projekt där svenska myndigheter eller organisationer från det svenska civilsamhället inte är utförarens närmaste samarbetspartner. Dessutom bör företagsstöd (B4D) i det svenska utvecklingssamarbetet avvecklas omgående, eftersom svenska myndigheter inte har kapacitet att garantera att de mänskliga rättigheterna respekteras. Sverige bör även ratificera ILO-konvention 169 om urfolk och stamfolks rättigheter för att skydda människor med stor risk att bli klimatflyktingar.

Det har även inkommit motion som föreslår ett avskaffande av EU:s system för handel med utsläppsrätter inom Emissions Trading System (ETS). Motionären ifrånhåller de risker som finns med att överlåta klimatpolitiken till marknadskrafterna, och framför liknande kritik som den som finns i motionerna som rör biståndspolitiken.

LIVSSTIL

Grundläggande problem och förslag som diskuterats utskottet rörande livsstilar

Livsstilsutskottets arbete bygger bl a på den rapport som flera av utskottets medlemmar tidigare utarbetat i Medborgarutredningen.⁴

Dagens ekonomiska system och våra livsstilar tär kraftigt på jordens resurser och leder till hot mot klimat och mänsklig överlevnad. I vår rika del av världen lever vi ohållbart genom alltför hög materiell konsumtion, med vad som i ett globalt perspektiv är lyxkonsumtion. Den ojämlika fördelningen av jordens resurser gör att ca 20 procent av alla jordens innevånare står för 90 procent av all miljöpåverkan.

Vi har både kunskap om klimathoten och globala överenskommelser om att förorenaren ska betala. Kortsiktiga ekonomiska överväganden försvårar dock en omställning mot hållbara livsstilar och förhindrar lagar, regelverk och skatter som begränsar utsläppen. Kraftig marknadsföring står också i vägen för omställningen. Vi förförs också av nyspråk med ord som "hållbar utveckling" som får oss att tro att vi kan klara oss med små, marginella förändringar av vår livsstil.

Problemen förvärras av att människan – trots all kunskap och förnuft – ofta premierar kortsiktiga vinster och inte åtgärdar långsiktiga problem som klimat- och miljöhot. Konsekvenserna av våra livsstilar och konsumtionsmönster är redan idag oroande och kan förväntas bli än värre när fler människor på jorden anser sig ha samma rätt som vi i de rika delarna att ta del av materiellt välstånd. På sikt riskeras givetvis framtida generationers livskvalitet och välstånd. Dessutom ökar riskerna för väpnade konflikter och växande flyktingströmmar när tillgången på begränsade resurser, främst vatten minskar.

Vi behöver agera för en omställning mot verkligt hållbara livsstilar, i samverkan, inte bara genom individuella val. Vi behöver en ny färdriktning och ta oss ur förnekelsebubblan. Ledorden bör vara ansvar och solidaritet.

Vi behöver sätta upp nya hållbara mål för välfärd, en svensk "modell 2.0", som slukar mindre energi och genererar mindre utsläpp av växthusgaser, byggt på överenskommelsen från Johannesburg 1992 om att förorenaren betalar, med bl a individuella utsläppsrätter. Vi tar fasta på vad regeringen lovat om att vara pådrivande i att realisera Parisavtalet och de åtgärder som fastslagits i det klimatpolitiska ramverk som antogs 2017.

Vi bör satsa på minskad materiell konsumtion, bl a genom en delningsekonomi och återvinning och ta ut mer välfärd i form av fri tid - och därmed frihet - bl a genom att fler delar på jobben. Det är också livsavgörande med mer investeringar i kollektivtrafik, energieffektiva bostäder och övergång till mer vegetarisk kost.

---

⁴ medborgarutredningen.se

Huvudlinjer i motioner som inkommit till och behandlats av utskottet för livsstilar

Sammantaget har livsstilsutskottet behandlat 15 motioner. Ett mindre antal av motionerna har rört *övergripande frågor som hur samhällen som helhet bör inriktas på klimatsmart välfärd, konsumtionsmönster och livsstilar*; kortare arbetstid som ett sätt att minska materiell konsumtion och gynna välbefinnande i form av fri tid samt vikten av att lära barn och unga att leva hållbart.

Majoriteten av motioner som livsstilsutskottet behandlat har dock rört *mer specifika aspekter av konsumtionsmönster*. Det gäller exempelvis att skapa förutsättningar för människor att resa hållbart i hela Europa med tåg, att skapa hållbar och jämställd infrastruktur i form av kollektivtrafik och att begränsa flygresande. Andra specifika frågor som tas upp rör skärpta krav på återvinning och avfallshantering, begränsning och eventuellt förbud av reklam, obligatoriska varningstexter på produkter för att visa den skada de förorsakar miljö och klimat samt åtgärder för att minska produktion och användning av skadliga produkter som palmolja.

Frågor som återkommer i flera av motionerna till utskottet:

- *Det ska vara möjligt att göra hållbara livsstilsval*: Flera motioner betonar vikten av övergripande åtgärder i form av regelverk och ekonomiska incitament som både sätter ramar för vad som är tillåtet i form av utsläpp och som gör det möjligt för enskilda individer att välja hållbara livsstilar. Flera motioner betonar att förorenaren ska betala för sina utsläpp. Dessutom ställs krav på rättvisa, jämställdhet och satsningar på unga människor.
- *Genomför obligatorisk klimatmärkning enligt den modell som finns för skadorna med rökning*: En rad motioner för fram konkreta och detaljerade krav på obligatorisk varudeklaration/klimatmärkning som tydligt anger konsekvenserna för klimat och miljö av främst flygresor, i linje med vad som redan finns och accepterats i form av varningstexter på cigarettpaket och andra tobaksprodukter.
- *Använd mer styrmedel i form av såväl subventioner som restriktioner*: Flera motioner föreslår subventioner för att öka investeringar i infrastruktur som tåg och annan kollektivtrafik, samt olika former av ransonering, individuella utsläppsrätter mm för att motverka utsläpp.
- *Skapa möjligheter för människor att välja hållbara transporter*: Utöver motioner i transportutskottet finns flera motioner i livsstilsutskottet som belyser resande från ett livsstilsperspektiv. I motionerna förordas övergripande åtgärder som gör det möjligt för individer att göra hållbara livsstils- och konsumtionsval, genom bl a klimat- och miljötänk i all planering, stöd till kollektivtrafik, ekonomiska och andra styrmedel för att minska flygandet samt utbyggnad och lägre priser för att stimulera tågresande och annan kollektivtrafik.
- *Säkra effektiv avfallshantering och återvinning*: Ett par motioner för fram konkreta krav på skärpta mål och märkning av innehåll i produkter i syfte att säkra mer effektiv avfallshantering och återvinning.

MAT OCH JORDBRUK

Vår matkonsumtion innebär att vårt fotavtryck i Sverige är nästan dubbelt så stort som är tillgängligt per världsborgare. Vår odlade mark utgör endast 8 procent av vår areal. Den svenska jordbruksarealen har gradvis minskat. Från 50-talet har jordbruket blivit fossilberoende. Man lämnade kretsloppstänkande och ökade andelen konstgödsel. Idag är drygt 50 procent inriktade på djurproduktion. Vår självförsörjningsgrad har drastiskt minskat. Därför behöver vi ställa om vårt jordbruk, öka vår matproduktion och ändra vår matkonsumtion.

Sammanlagt har 26 motioner kommit in. De har delats upp i 3 grupper

A. Köttproduktion och köttkonsumtion (4 motioner)

Vår köttkonsumtion orsakar omfattande CO₂-utsläpp. 3 av motionerna pläderar för minskad köttkonsumtion, 2 av motionerna föreslår styrmedel, exempelvis högre konsumtionsskatt på kött för att minska köttkonsumtionen. En motion föreslår en förändrad och mer hållbar köttproduktion. Det finns en konflikt mellan fördelen att minska köttkonsumtionen och behov av betesdjur som ger oss naturgödsel. Hur ska det balanseras? Vi skulle behöva ersätta naturgödsel från kor med näringsämnen från vegetabilier.

B. Matsvinn (3 motioner)

Motionerna beskriver att cirka 40 procent av den mat som produceras kommer inte till användning som mat. Svinnet medför onödiga CO₂-utsläpp. Det finns olika sätt att minska svinnet även om vi inte helt kan undgå svinn. Vi bör se över hela matkedjan från odling och matproduktion till transporter, handel och konsumtion. Vi skulle behöva ett bättre sätt att definiera när mat passerar gränsen för vad som är tjänligt och vi borde kunna acceptera grönsaker och frukt trots "utseendeavvikelser" Hushållen bör få information om det omfattande matsvinnet och vad de kan göra för att minska svinnet. Viktigt att handla klimatsmart och anpassa inköpen till planerad konsumtion.

C. Landsbygd/Stad och livsmedelsstrategi (19 motioner)

Motionerna lyfter frågor om att ta tillvara vår **odlingsmark**, eventuellt utöka Sveriges odlingsareal. En hållbar och levande landsbygd är en förutsättning för ett sunt jordbruk och matproduktion. I Sverige bör vi kunna öka vår självförsörjningsgrad och ekologiskt jordbruk bör eftersträvas.

Motionerna argumenterar för att vi måste ställa om från **det fossila jordbruket**, som innebär att vi är beroende av oljebaserad handelsgödsel. Avloppsslam kan i dagsläget inte användas som gödningsmedel men forskning pågår för att hitta sätt att rena slammet. Vi behöver utveckla metoder för att tillgodose återföring av näringsämnen till den jord vi fortsatt ska bruka.

Fisket skulle i viss mån kunna ersätta animaliska produkter, men vi kan inte fortsätta med utfiskning i haven. För hållbar och ekologisk fiskproduktion gäller, liksom för jordbruket, att näringsämnena ingår i spårbara kretslopp och att energin är förnybar. Istället för att bidra till att övergöda havet, som konventionell fiskuppfödning gör, kan man i landbaserad fiskodling återföra avfallet till åkrarna i form av högvärdig gödsel.

SKOG MARK OCH VATTEN

Grundläggande problemställningar som diskuterats i utskottet

Skog, mark och vatten utgör den konkreta miljö vi lever både i och av. En miljö vi vistas och ibland bor i och en miljö som producerar en stor del av det ekonomiska utrymme som utgör basen för vårt samhälle. Hur dessa värden hanteras är avgörande för vår framtid och spelar en stor roll för klimatutvecklingen. All skog, mark och vatten måste skötas på ett hållbart sätt – ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Så är inte fallet idag.

Huvudlinjer i motioner vad gäller problem och förslag

Ämnesområdet Skog, Mark och Vatten omfattar 17 motioner varav 13 huvudsakligen berör skog och skogsbruk, 2 biokol i mark och 2 handlar om vatten (miljöanpassning av vattenkraft respektive åtgärder mot det stigande havet). Nästan alla skogs-motioner uttrycker ett gemensamt tema om starkt ökat skydd, behovet av hyggesfria avverkningsmetoder och hållbart nyttjande i övrigt.

Skogsfrågorna handlar i de flesta fall om skydd mot avverkning och andra fysiska störningar generellt sett eller förbud mot hyggesbruk. Flera motioner vill skydda 25 – 50 procent av all skogsmark mot all avverkning, medan andra vill ersätta hyggesbruk med kontinuitetsskogsbruk. Ett gemensamt motiv för flertalet av motionerna är att öka skogens roll som kolsänka samt gynna skogsmiljön i stort, den biologiska mångfalden och friluftslivet i vid mening liksom att skydda minst 17 procent av all skogsmark. En motion betonar vikten av ökad andel lövskog.

En motion vill göra skogsvårdslagen likformig med annan miljölagstiftning och en annan vill skydda gammelskog främst i och runt Lapponia och begränsa den "fria jakten och fisket" ovan odlingsgränsen. Sveaskog liksom Länsstyrelser och kommuners ansvar för att skydda skog lyfts i några motioner. En motion vill begränsa allemansrätten, öka brandskyddet och förstärka brandkåren.

En motion vill baserat på internationella erfarenheter anpassa svensk markförvaltning till CFS:s riktlinjer, ändra jordförvärvslagen, förändra EU:s jordbrukspolitik och ta bort livsmedel från internationella handelsregler.

Fyra motioner prioriterar klimataspekten och behovet av noggrannare kol-beräkningar liksom risken med utnyttjandet av skogsråvara som bioenergi. Ett par motioner förordar ökad biokolinlagring i våra jordar.

Ett par motioner lyfter vattenfrågorna, med förslag om att miljöanpassa all vattenkraft oavsett storlek utifrån Vattendirektivets krav och utöka forskning vad gäller produktion och el-lagring. En motion vill snarast utreda sannolikheten för olika högre, framtida havsnivåer och planera anpassningsåtgärder (främst Göra Älvs mynning, Skanör-Falsterbo och Mälarens mynning).

STAD OCH LAND

Grundläggande problem som diskuterats

Allt större delar av jordens befolkning bor i städer, men det finns inga hållbara städer utan en hållbar landsbygd. Även folk i städerna behöver mat, vatten, energi och råvaror och det är på landsbygden som dessa basbehov produceras. Städernas befolkning fjärras alltmer från de landområden, där deras mat produceras och där råvaror till deras varor utvinns. Landsbygden utarmas på grund av billig import och förlorar den grundläggande servicen som alla är i behov av såsom skolor, sjukvård och kultur där med försvinner också arbetstillfällena på landsbygden och det blir allt svårare att leva där. Städerna å sin sida förtätas, grönområden försvinner och de blir alltmer sårbara, både när det gäller krisberedskap men också socialt eftersom utanförskap och segregering ökar.

Skall vi få ett hållbart samhälle så måste vi återbefolka landsbygden och utveckla sambanden mellan stad och land istället för att importera billiga produkter långt bortifrån som konkurrerar ut våra areella näringar. Jordbruk och skogsbruk bör läggas om till miljövänligare metoder vilket kräver mera arbetskraft och mathantverket och turismen utvecklas. Detta måste göras för att slå vakt om ekosystemtjänsterna och för att bygga upp en större motståndskraft och ökad självförsörjningsgrad

Förslag till lösningar

Städerna å sin sida skall göras hållbara både ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Ekologiskt hållbara genom att bygga ut förnybar energiförsörjning, utveckla avfallshanteringen mot slutna kretslopp och stödja lokala livsmedelsproducenter. Socialt genom att motarbeta segregering, utanförskap och utveckla mötespunkter och stödja kulturella aktiviteter. Ekonomiskt genom att se till att alla har en möjlighet att försörja sig och genom att arbeta för att minska klyftan mellan fattiga och rika. För att göra Sverige mindre sårbart måste sambanden mellan stad och land stärkas. Samverkan mellan olika regioner utvecklas och olikheter i regionernas ekonomi utjämnas.

Förslag som lyfts i inlämnade motioner:

- Att riksdagen kompletterar klimatlagen med att alla kommuner och regioner ska 1) anta koldioxidbudgeter med årliga utsläppsminskningar på minst 10 procent, 2) underlätta för invånarna att minska sin klimatpåverkan, och 3) göra informationskampanjer för att nå sina invånare. Deltagarna på Klimatriksdagen lägger medborgarförslag med ovan inriktning i sin kommun.
- Att förstärka lagkraven på miljövarudeklarationer (EPD:er) för byggmaterial i hela byggprocessen för att få en sanningsenlig och korrekt klimatbedömning.
- Att Regeringen inför ett tak för expansion av storstäder, och stimulerar nya bostäder och företag i mindre städer, byggregler revideras så att nya avloppssystem fungerar urinseparerande, nya byggregler föreskriver urinseparerande WC-stolar där avloppssystemet tillåter, nya byggregler föreskriver lokal rötning av avloppsslam, försök utförs med vakuumpyrolys av avloppsslam.

- Att Sverige bör lagstifta om att minst 50 procent av fosfor från avloppsslam ska återföras till jordbruket senast 2030 – idag återförs endast 25 procent av fosfor. Sverige bör införa en ny princip, där dagens avfallstrappa ersätts av ett övergripande fokus på resurshushållning och avgiftning av cirkulära flöden.
- Att åtgärder införs för att minska växthusgaser och få en mer syrerik luft genom att införa mer växter i städer. Växter kan till exempel placeras på väggar och tak på byggnader samt att använda mer växter i rabatter och parker i städer.
- Att öka den inhemska turismen genom att förenkla bokningar samt inspirera svenskar att upptäcka Sverige. Införa tydliga, gemensamma krav på hållbar naturturism som leder till att alla arrangörer inom naturturism är hållbara 2023. Investeringar i utökad och tillgänglig kollektiv trafik utanför storstäderna, speciellt de dras med förnybara bränslen.
- Att planeringen av våra städer bör utgå från att studera platsen där staden ligger dess förutsättningar och historia. Man gör en markkartering där man tittar på geologi, hydrologi, flora och fauna samt lokalklimatet, man studerar hur man har försörjt staden med de resurser som staden behöver. Man tittar på den befintliga bebyggelsen, infrastrukturen och på transportsystemet.
- Att kommunerna bör uppmanas att göra en kartering av markanvändningen och en lokal ekonomisk analys (LEA). Ställa om till ett ekologiskt kretslopps jordbruk. Ställa om skogsbruket till ett naturnära kontinuitetsskogsbruk. vattnen skall skyddas från föroreningar. Den lokala upphandlingen skall vara lokalt anpassad. En levande landsbygd kräver bostäder, service och transporter.
- Att inrätta ett statligt program om minst 200 miljoner kronor för en fyraårsperiod för att understödja det folkliga engagemanget för omställningen till ett hållbart Sverige. Ge ekonomiskt stöd och garantier till kommuner som vill bygga hyresrätter på sin landsbygd. Premiera företag och myndigheter som låter de anställda arbeta på distans.
- Att kommuner ska ta fram stadsmiljömål som står i samklang med Klimatpolitiska ramverkets mål och Parisavtalets mål. Att stadsmiljöavtalen och klimatklivet – i de fall åtgärderna är i stadsmiljöer – ska utgå från hur ansökningarna bidrar till stadsmiljömålen när de bedöms
- Att Regeringen lägger ett lagförslag som begränsar koncentrationen av arbetsplatser, för att på det sättet stimulera decentralisering från större till mindre städer. Elektronisk kommunikation förbättras för att ge hög kvalitet för virtuell närvaro, i syfte att minimera resandet.
- Att Riksdagen beslutar om reduktion av arbetsgivaravgifter i glesbygd. Låt hela Sverige leva genom att minska kostnaderna för att anställa folk i glesbygd.

TRANSPORTER

Grundläggande problem och förslag som diskuterats:

Transportområdet är en av de största utmaningarna för en omställning till ett fossilfritt Sverige. Det är framför allt vägtrafiken som orsakar de största utsläppen, den står för cirka 94 procent av utsläppen från inrikes transporter. För att klara klimatmålet i det Klimatpolitiska ramverket att utsläppen från transportsektorn ska minska med 70 procent

mellan 2010 och 2020, exklusive flyget, krävs därför insatser inom många områden. Det krävs att våra städer utformas med tanke på klimatsmarta mobilitetslösningar, transportinfrastrukturen behöver få en inriktning där cykel, kollektivtrafik och tåg är norm och inte som idag bilen och vi behöver ställa om den fossilberoende fordonsflottan så den drivs med förnybara drivmedel.

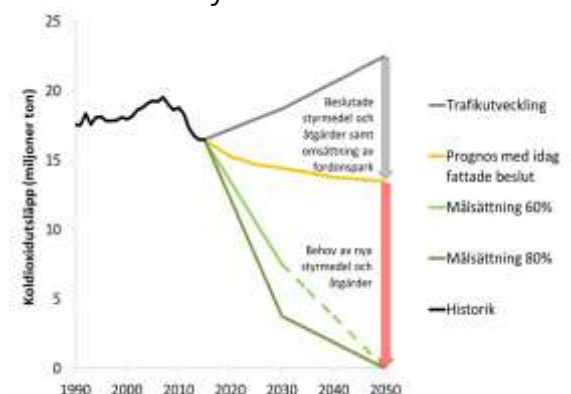

Fig. Vägtrafikens direkta utsläpp av koldioxid. Den svarta linjen visar den historiska utvecklingen fram till idag. Den grå linjen visar hur användningen av utsläppen av koldioxid skulle utvecklas om dagens fordon och drivmedel användes även i framtiden med den trafikprognos som Trafikverket tagit fram. Gul linje visar utvecklingen med dagens fattade beslut om styrmedel och åtgärder. Den mörkgröna linjen visar målsättningen med 80 procent minskning av koldioxidutsläppen till 2030 jämfört med 2010 och nollutsläpp till 2050. Den ljusgröna linjen visar en reduktion med på 60 procent till 2030 jämfört med 2010. Då den lägre reduktionen på 60 procent kan göra det svårare att nå målet 2050 har delen mellan 2030 och 2050 streckats. (Källa: Trafikverket)

Transportinfrastrukturen har hittills planerats och byggts ut baserat på den historiska utvecklingen. Det har lett till vårt transportsystem i hög grad är baserat på att förflyttningar av såväl människor som gods ska ske med bil. Förutom att det har lett till stora utsläpp av växthusgaser – fordonsflottan är i stort sett fortfarande fossilbränsle driven – så har det även i hög grad påverkat vårt samhällsbyggande, våra städer har en strukturell utformning som gynnar just bilen.

Även om biltrafiken behöver minska högst påtagligt, kommer bilen att ha en fortsatt viktig roll på landsbygden. Här behövs då en snabb omställning till en fossilbränslefri fordonsflotta. Utvecklingen av elbilar och laddhybrider har ännu inte tagit fart i Sverige. 2017 uppgick deras andel till omkring 2 procent. Ur ett konsumtionsperspektiv behöver hänsyn tas även till de utsläpp som produktionen av fordon ger upphov till, alltså ett livscykelperspektiv.

Ungefär en tiondel av de biodrivmedel som används i Sverige kommer från svenska råvaror. Nya EU-regler aviserats, som avser att minska användningen av råvaror som också kan användas som livsmedel eller foder, samt PFAD (palm fatty acid distillate och framställs vid pressning av palmolja). PFAD har ifrågasatts då produktionen kan leda till skövling av regnskog och användning av giftiga bekämpningsmedel. Den PFAD som används till svenska drivmedel står för 8 procent av världsproduktionen.

Sammanfattningsvis kommer vägtrafiken att behöva minska kraftigt – både i förhållande till dagens trafikarbete och förstas i ännu högre grad i förhållande till de trafikprognoser

som nu gäller - om vi ska klara en minskning av utsläppen med 70 procent av inrikes trafik till 2030.

Sjöfarten och flyget står inför samma utmaning som landsvägstrafiken. Den inrikes sjöfarten står för cirka 2 procent av Sveriges totala utsläpp från inrikes transporter och de minskar. Utsläppen från utrikes sjöfart är dock betydligt större och är ungefär tre gånger större än utrikesflyget. I och med att det s.k. svaveldirektivet infördes 2015 har andelen tjockolja i den svenska inrikessjöfarten halverats mellan 2014 och 2015. Merparten fartyg som trafikerar svenska hamnar använder sedan 1 januari 2015 lågsvavlig marin dieselbrännolja, MGO.

Fig. Historiska data samt ett business-as-usual scenario för utrikesflygets utsläpp (+ 2.0 procent per år) och ett scenario där Sverige uppnår målet enligt det Klimatpolitiska ramverket om 85 procent minskning av de officiellt rapporterade utsläppen till 2045 (- 4,4 procent per år).

För flyget tillkommer klimatpåverkan från de utsläpp av vattenånga och kväveoxider som sker vid flygning på hög höjd. Innebär i praktiken en i storleksordningen fördubbling av utsläppen relativt de som flygbränslet orsakar. Förutom en fortsatt effektivisering som leder till minskad bränsleåtgång och eventuell användning av biodrivmedel krävs därför att flygets volymer minskar. Med den utveckling vi har idag kommer flyget att bli den utsläppskälla som orsakar större utsläpp än alla övriga utsläpp om vi klarar utsläppsmålen enligt det Klimatpolitiska ramverket.

Huvudlinjer i motioner som inkommit till och behandlats av utskottet för transporter

Inkomna motioner har delats upp i tre områden, *stadens transporter*, *Infrastruktur* och *förnybara drivmedel*.

Stadens transporter

Eftersom omkring 85 procent av Sveriges befolkning bor i städer behöver en mängd insatser göras för att minska transporternas utsläpp här. Bebyggelsestrukturen ska utformas så att den ger möjligheter för bra lösningar för *gångtrafik*, *cykel* och *kollektivtrafik* samtidigt som resebehoven i sig minskar. Mobilitetslösningar som knyter samman olika transportslag så att förflyttningarna av både person- och godstrafik blir effektiv och klimatsmart är en förutsättning för att klara omställningen. Motioner ställer krav på en funktionsblandad bebyggelse och att utgångspunkten för stadens utformning ur transportsynvinkel är gång, cykel och kollektivtrafik. Kollektivtrafikens kapacitet behöver öka kraftigt – inriktningen är en fördubbling – samtidigt som den görs mer tillgänglig och

prislösningar tas fram som är attraktiva för olika resandekategorier. Incitament, typ slopad förmånsbeskattning, bör införas för transporter med cykel och kollektivtrafik.

Infrastruktur

Infrastrukturplaneringen ska ha en inriktning att klimatmålen och andra samhällsmål ska nås och att investeringar och andra åtgärder ska leda till önskad måluppfyllelse. Åtgärder och styrmedel utgår från att fastlagda mål ska nås, s.k. back tracking. Det innebär att satsningarna ska ske på järnväg, kollektivtrafik och cykel samt mobilitetslösningar som minskar behovet av förflyttningar. Viktigare cykelvägar föreslås ingå i den nationella infrastrukturplanen. Speciellt för utbyggnad och underhåll av järnvägen behöver stora investeringar göras. Järnvägsnätet ska täcka hela landet och trafiken säkras för både person- och godstrafik. Investeringar vad gäller utbyggnad av stambanorna förslås ske med lånade medel. Vägnätet är i stort sett utbyggt och några stora motortrafikleder behöver inte byggas i framtiden. Inga nya flygplatser ska byggas och utbyggnader av befintliga flygplatser undvikas.

Förnybara drivmedel

Som framgår av figuren är utmaningen för transporterna inrikes främst att ställa om vägtransporterna från fossilbränslebaserade till förnybara drivmedel.

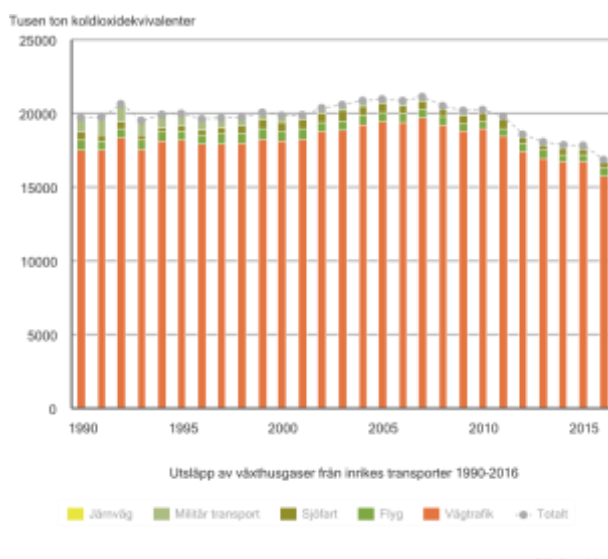

Fig. Vägtrafiken står för mer än 90% av utsläppen från inrikes transporter.

För omställningen till förnybara drivmedel inom transportsektorn är el, vätgas (H₂), flytande biodrivmedel och biogas de drivmedel som står till buds. Förutom att tillgången på förnybara drivmedel måste säkras, krävs också att infrastruktur byggs ut i hela landet. Infrastruktur med laddställen och tankställen. Vad gäller laddinfrastruktur lyfts speciellt vikten av möjlighet att ladda elbilar och laddhybrider vid bostad och arbetsplats fram. Finansiellt stöd bör ges för att öka takten i utbyggnaden av infrastruktur för förnybara drivmedel. Tillgången på biodrivmedel kommer att vara begränsad, varför en prioritering blir nödvändig där dessa drivmedel används där de ger mest klimatnytta. Inriktningen ska här vara att de biodrivmedel vi använder till övervägande del ska vara producerade i Sverige. Åtgärder och styrmedel ska vara utformade och ge incitament så att alla delar av landet får möjlighet att gå över till förnybara drivmedel.

Lastbilstrafiken står för en tredjedel av vägsektorns utsläpp. Prognoserna visar att lastbilars andel kommer att öka, vilket leder till ytterligare utsläpp. Godstransportörerna betalar banavgifter, sjöfarten betalar farledsavgifter medan åkerierna fritt brukar vägarna. Lastbilstrafiken orsakar dessutom vägslitage i en helt annan utsträckning än personbilar. En differentierad avståndsbaserad skatt, s.k. vägslitageskatt bör därför införas för lastbilstrafiken.

Flygets och sjöfartens utsläpp finns inte med i målen för det Klimatpolitiska ramverket och för övrigt inte i Parisavtalet heller. Sjöfarten står för en betydande del av utsläppen, ca 16 procent, och insatser för att minska sjöfartens negativa klimatpåverkan är därför viktiga att genomföra. I motionerna lyfts fossilfria drivmedel, elektrifiering av fartyg som går kortare sträckor och översyn av avgifter fram för att minska sjöfartens utsläpp.

När åtgärder planeras och införs för flyget måste hänsyn tas till den klimatpåverkan från de utsläpp av vattenånga och kväveoxider som sker vid flygning på hög höjd. Innebär i praktiken en i storleksordningen fördubbling av utsläppen relativt de som flygbränslet orsakar. Förutom en fortsatt effektivisering som leder till minskad bränsleåtgång och eventuell användning av biodrivmedel krävs därför att flygets volymer minskar.

Sverige behöver också agera inom EU och i andra internationella sammanhang för att de överenskommelser ändras som nu hindrar beskattning på motsvarande sätt som gäller för andra transportslag. I avvaktan på att sådana ändringar kommer till stånd bör den nuvarande flygskatten höjas, så att flyget får likvärdiga förutsättningar som andra trafikslag. Subventionering av flyget sker även genom driftsstöd från stat och kommuner till flygplatser. Enligt Naturskyddsföreningen uppgår dessa till 388 miljoner 2015. Alla subventioner av flyget bör därför avvecklas.

Ändrade beteenden för att minska vår påverkan på växthusgasutsläppen kommer att vara en avgörande del för att klara omställningen vi står inför. En förutsättning för att vi ska kunna göra medvetna och klimatrikta val är att vi har lättillgänglig och tydlig information. Utsläpp en flygresa genererar - inklusive höghöjdseffekter - ska anges i all reklam som innehåller flygresor, på bokningssajter och flygbiljetter.

UTBILDNING

Utbildningssektorn är en viktig aktör när klimatmålen ska nås. I grundskolans läroplan nämns hållbar utveckling 32 gånger och återfinns i 10 ämnen. Styrdokumenten framhåller alltså utbildning för hållbar utveckling, däremot brister förverkligandet av dessa intentioner.

De senaste åren har Sverige varit en stor aktör internationellt inom utbildning för hållbar utveckling. Dessvärre har varken den internationella svansföringen eller satsning på forskning fått önskvärd omsättning i undervisning och skolornas vardagsarbete. Elever kommer lämna skolan utan relevant kunskap och motivation att vara delaktiga i samhällets hållbara utveckling. Hur kan vi göra så att fler unga får verklig kunskap och erfarenhet inom området hållbar utveckling och klimat?

Även utanför de befintliga utbildningsstrukturerna behöver människor utbildas och informeras – inte minst personer som sitter i inflytelserika positioner som t ex politiker, företagsledare, forskare, journalister, tjänstemän på myndigheter på olika nivåer – men även alla andra som har rätt att utkräva kloka beslut av dessa personer. Hur kan sådan bred folkbildning främjas?

Här är en sammanfattning av motionerna som inkommit till utbildningsutskottet.

A. Motioner som påverkar lagstiftning och uppdrag så att utbildningssektorn bättre kan bidra till att klimatmålen nås.

En motion vill att vi återinföra formuleringar kring miljö och hållbar utveckling i skollagen. Tillägget om miljö som fördes in i skollagen 1990 men har tagits bort. Inte heller nämns hållbar utveckling i den nya skollagen.

För att åstadkomma en säkrare ledning av samhälle och näringsliv under en svår period framöver menar ett par motioner att vi behöver folk i beslutande positioner som har grundläggande kunskaper i de ämnen som är viktiga för att nå de beslutade klimat- och hållbarhetsmålen, både i humaniora och naturvetenskap. Dessa ämnen bör alltså vara obligatoriska i all högre utbildning.

I den tidigare folkbildningsförordningen fanns global rättvisa och hållbar utveckling med. En motion yrkar på att det åter skrivs in i förordningen och att folkbildningen ges i uppdrag att bidra till en globalt hållbar utveckling. Regeringen ska ge även ge folkbildningsorganisationerna i uppdrag att utveckla långsiktiga strategier för arbetet med Agenda 2030 och anslår fem miljoner årligen till detta i tre år genom Folkbildningsrådet.

En motion skriven på engelska föreslår att vår grundläggande värdegrund för grundskolan; jämlikhet, jämställdhet och demokrati behöver kompletteras med en fjärde grund-sats om att hindra förstörelse av klimatet. En annan vill införa obligatoriska kurser i klimat och hållbarhet för alla studenter inom högskola samt en förändring av högre utbildning generellt.

B. Motioner som vill förändra kursutbud eller nå speciella målgrupper

En motion yrkar på att SLU, naturbruksgymnasier och folkhögskolor startar separat utbildning med inriktning på ekologiskt jordbruk och att forskningsresurser frigörs.

En motion argumenterar för att vi med nuvarande takt på utsläppsminskande åtgärder inte kommer att klara klimatmålen. De medel som sätts in är uppenbart otillräckliga. Motionärerna föreslår att Trafikverket får i uppdrag att genomföra en upplysningskampanj om vikten av en övergång till färdmedel med minimala utsläpp.

En grupp motionärer vill att regeringen ska ge Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i uppdrag att utveckla en intensivkurs för politiker och andra beslutsfattare inom privat och offentlig verksamhet.

Några motioner lyfter fram behovet av kunskaper i klimat- och hållbarhet hos specifika yrkesgrupper. Hälso- och sjukvårdspersonal behöver kunskap om klimatförändringens

konsekvenser för hälsan och om möjligheter att förebygga hälsoeffekter genom en förändrad livsstil. Ekonomer lyfts också fram som en grupp som behöver kunskaper i miljö- och climatekonomi.

C. Motioner som föreslår speciella insatser för att möjliggöra klimatarbetet

En motion pekar på svårigheten att finansiera folkbildande och mobiliserande kommunikationsprojekt och föreslås att statliga medel avsätts för detta. En annan motion föreslår att Naturvårdsverket ges i uppdrag att utveckla och driva en lättbegriplig klimatkalkylator där alla kan räkna ut sitt klimatavtryck.

En motion pekar på vikten av att nya produkter också ska tillverkas så att de lättare kan underhållas, repareras, och uppgraderas. Motionären föreslår att - regeringen anslår medel till högre utbildning i reparationsteknik och att universiteten utlyser professorer i reparation.

ÖVERGRIPANDE FRÅGOR

Utskottet har behandlat frågor som rör samhällsutvecklingen som helhet men också ett antal frågor som inte inrymts inom de övriga temaområdena. Det har varit en stor utmaning särskilt som de övergripande frågorna med nödvändighet leder till politiska värderingsfrågor av grundläggande natur.

Grundläggande problem och förslag som diskuterats: Övergripande Helhetssyn

Det finns många tecken på att vi lever i en övergångstid. Den världsbild som dominerats av idén om evig tillväxt, förenklade ekonomiska modeller och ett förnekande av de naturliga ramarna får allt svårare i konfrontationen med verkligheten av idag. Många andra modeller försöker nu fylla det gap som uppstått, flera av dem försöker inkludera de 'externaliteter' (dvs konsekvenserna i miljö och biosfär) som nyliberalism och klassisk ekonomi bortsett från. Ur ett klimatperspektiv är de modeller som specifikt söker inkludera miljön och klimatet speciellt intressanta.

Flera sådana modeller beskrivs i bland annat Modern Miljöekonomi av Markus Larsson och Leif Bratt. Ytterligare modeller har tillkommit senare, till exempel Kate Raworths Doughnut Economics som bland annat baseras på Johan Rockström et als Planetary Boundaries.

Den rika världens makt och ekonomiska uppsving de senaste 200 åren har till stor del drivits av fossil energi. I t.ex. England började kol brytas redan för 2000 år sedan, men då ångmaskinen uppfanns och kunde driva maskiner för t.ex. textilproduktion tog brytningen verklig fart. Då den var som störst runt 1920 gav den brittiska kolindustrin jobb åt långt över en miljon arbetare (jämfört med knappt 2000 idag), och de maskiner kolet drev producerade mat, kläder, och andra basförödenheter de kunde köpa för sin lön vilket skapade välfärd för

miljoner briter. Det gjorde också Storbritannien (och därefter USA) till en militär stormakt som kunde lägga under sig ett stort imperium och på det sättet ytterligare förbättra sin egen standard.

Sverige släpade efter i denna utveckling men har spurtat det senaste seklet, och bl.a. tack vare en intakt industriell infrastruktur efter andra världskriget lyckats komma ikapp och på många sätt även förbi andra västländer vad gäller standard. Även för oss har tillgången på billig fossil energi varit avgörande, trots våra stora naturtillgångar i form av vattenkraft, skog, och järnmalm.

Vår konsumtion av fossil energi sågs enbart som något positivt tills för sådär femtio år sedan då de första larmklockorna började ringa. Eftersom vi var i full färd med att bygga 'det moderna samhället' hade vi inte tid eller lust att stanna upp och fundera. Tunga ekonomiska och politiska intressen formulerade motbilder som vi istället litade på. Men skadorna upphörde inte. Alltfler tecken på en begynnande katastrof dök upp och gick till slut inte att skylla på andra orsaker: Att gräva upp och bränna fossilt kol ökar koldioxidhalten i atmosfären, vilket orsakar växthuseffekt och därmed förändrar klimatet.

Västvärldens obekymrade utvinning och konsumtion av fossila bränslen har placerat oss i den gynnade position vi har idag. När nu fler länder vill 'göra en Sverige', dvs spurta med hjälp av billig energi, samtidigt som vi i den rika världen försöker bli ännu rikare, har det gjort 'externaliteterna' allt tydligare. Den billiga fossila energin håller på att ta slut, men mycket mer olycksbådande är de skador på klimat och miljö som vi redan orsakat, och som kommer att öka katastrofalt om vi inte sätter stopp för den utvecklingen.

Tyvärr sitter vi i ett ekonomiskt och politiskt system där ingen vet var bromsen sitter, eller om det ens finns en broms. Vårt ekonomiska paradigm bygger på evig uppgång eller 'tillväxt'. Vår aktiebolagslag skulle göra företagsledare till brottslingar om de inte fokuserade på maximal (kortsiktig) vinst. Få av våra politiska partier vågar ens andas om att ersätta tillväxtmålet med något som i första hand tar hänsyn till långsiktig överlevnad. Vår farkost 'civilisation' har ställt in på autopilot och kastat bort nyckeln. Vi människor är inlåsta på en resa på väg mot en krasch.

Globalt pågår en febril verksamhet för att hitta lösningar. Samtidigt pågår lika intensivt arbete för att fördröja åtgärder, bevara förmåner och förneka mänsklig påverkan. Sverige är ett litet land men har ett gott rykte som gör att det vi åstadkommer kan få stor uppmärksamhet internationellt. Det ger landet ett ansvar att föregå med gott exempel. .

De stora frågorna

Utskottets diskussioner om inkomna motioner har lett oss till ett antal till synes enkla men ändå grundläggande frågor, som vi gärna vill att beslutsfattare men också allmänhet tar ställning till.

1. Temperaturen i atmosfären och haven stiger kraftigt, ett miljöfarligt uttag av jordklotets resurser och överskridna planetära gränser. Många politiker har beskrivit klimatho-

tet som vår tids ödesfråga. Ett klimatsäkert Sverige är den grundläggande förutsättningen för ett tryggt framtida Sverige. **Med det vi ser av ökande torka, bränder, orkaner och havsyttehöjning, håller ni med om att Klimatet är en trygghetsfråga?**

2. Enligt forskarbedömningar uppnår ländernas åtaganden i Parisavtalet bara en tredjedel av det som enligt IPCC är nödvändigt för att klara oss väl under två grader i temperaturökning. Många bedömer att vi inte längre klarar att begränsa ökningen till det eftersträvarvärda 1,5-gradersmålet. Inklusive utsläpp från import, flyg och sjöfart ska vi ned till ca 1 ton utsläpp per person från 11 ton idag, och räknat på naturresursförbrukning ska svenskarna ned från över 4 klot till 1 klot, utan att öka samhällets klyftor ännu mer. Staffan Laestadius' bok "Klimatet och omställningen"⁵ menar att den riktiga omställningen har inte ens påbörjats, då Parisavtalets mål kräver omedelbara växthusgasminskningar av minst 7 procent per år. Andra forskare (Kevin Anderson, Isak Stoddard) hävdar att en snabbare takt om 15 procent per år är nödvändig med hänsyn till utvecklingsländernas behov av en långsammare takt för att nå en anständig levnadsstandard. **Är Sverige berett att skärpa sina målsättningar för att göra sin globalt rättvisa andel av vad som krävs för att klara löftet från Paris om att hålla temperaturökningen väl under 2 grader och helst 1,5 grader?**

3. Parisavtalet och även de svenska klimatmålen till 2045 bygger på att vi gör oss beroende av att åstadkomma negativa utsläpp genom kolinlagring i mark och biosfär samt genom avskiljning och lagring av koldioxid (så kallad CCS och biogen CCS). Men dessa teknologier används idag i väldigt liten skala och är i många fall fortfarande i ett utvecklingsstadium. Det handlar om miljarttals ton koldioxid som ska lagras och begravas varje år. **Är Sverige beredd att driva en klimatpolitik som inte gör sig beroende av osäkra avskiljnings- och lagrings teknologier?**

4. Staten har två viktiga roller, en som lagstiftare och den andra som konsument av varor och tjänster i arbetet med att styra landet, utveckla infrastruktur, välfärd och service. Offentlig konsumtion och investeringar ger ca 4 ton CO₂-utsläpp per svensk, varav ca 2,5 ton från offentlig konsumtion. **Hur ska den offentliga konsumtionen ned till den långsiktigt hållbara nivån 0,5 ton per person?**

5. Staten sätter ramar för individers och företags handlingar. Vi lever i ett system där det är besvärligt att leva klimatsmart, resurssnålt och utan att orsaka stora utsläpp. Det kostar väldigt lite för företag att orsaka utsläpp – i flera fall subventioneras klimatskadligt beteende. **Är ni beredda att skapa styrmedel som gör det lätt och billigt att göra rätt – men också svårt och dyrt att göra fel?**

6. Sverige är ett rikt land. Majoriteten av svenskarna finns bland de 10 procenten mest välbeställda i världen. Biståndsorganisationen Oxfam har tillsammans med andra visat att det finns väldigt tydliga samband mellan inkomst och förmögenhet och utsläpp. Den rikaste tiondelen står för hälften av utsläppen. **Erkänner ni denna koppling mellan inkomst, förmögenhet och utsläpp och vad är ni i så fall beredda att göra åt det?**

---

⁵ Laestadius S, (2018) Klimatet och omställningen, Borea bokförlag

7. Laestadius har, i boken som nämns ovan, skisserat en strategi för att inom tre mandatperioder komma ned till en åttondel av de nuvarande utsläppen. Det kan ske genom en samhällsomfattande strukturplan med en halvering av energianvändningen, en energieffektivisering på 50 procent och att hälften av energiproduktionen blir förnybar. **Är ni beredda att under nästa mandatperiod ta fram åtgärder som i tillräcklig omfattning hanterar energibytet, och som stimulerar effektivisering av företagen?**

Huvudlinjer i motioner som inkommit till och behandlats av utskottet

"Det minsta vi kan göra är att göra så mycket som möjligt" (Pär Holmgren). Att plocka en eller två motioner, här eller där, känns konstigt när vi behöver göra allt och mycket mer. Och om vi vill då kan vi! Därför har vi här nedan gjort en tematisk gruppering av huvudbudskapen i samliga motioner som hanterat av utskottet för övergripande frågor.

Klimatpolitik - Politiska metoder

- Klimatfrågan måste överordnas allt annat i valrörelsen och alla partierna behöver visa sina klimatplaner
- Vi behöver system för grön nudging kring de 17 globala målen med incitament för företag och organisationer
- Transparens i klimatpolitiken - alla som önskar skall kunna ta del av hur väl organisationer uppfyller målen.
- Vi behöver grönt index - med nyckeltal och redovisningsmått på organisations- och individnivå.

Program, Politiska systemfrågor, Helhetssyn

- Människor ska inspireras att skriva berättelser om ett hållbart samhälle.
- Sverige behöver utarbeta program för 'Klimat och 1 klot', 2 ton i utsläpp per person 2045
- Vi behöver visa hur helhetssyn, resursförbrukning, miljöbelastning och samhällsutveckling hänger ihop.
- En lyckad omställning bort från olja kräver fokus, nytänkande och god ekonomi
- Politiken behöver styras av klimat- och miljöindikatorer inte bara positiva eller negativa ekonomiska händelser.
- Inspiration kan hämtas från Klimatriksdag 2014, Medborgarutredningen, och riksdagsmotionen om hållbar samhällsutveckling, behov av helhetssyn och nya arbetsformer från 2004, samt från Kubas väg till hållbarhet.
- Vi behöver skapa en offentlig klimatomobilisering och en folklig klimatrörelse

Lagar, avtal (ekonomi)

- Vi bör arbeta för ett grönt handelsavtal GRETA.
- Vi bör undvika att ansluta Sverige till odemokratiska globala handelsavtal
- Vi bör utreda ett lagstadgande om naturens rättigheter och verka för en FN-deklaration om naturens rättigheter
- Arbetet för cirkulär ekonomi bör lyftas till strategisk nivå, samverkan är en nödvändighet för att nå klimatmålen
- Vi behöver utreda hur lagstiftningen begränsar våra möjligheter att stoppa klimatdestruktiv verksamhet och ändra lagstiftningen.

- Inför en penningreform med basinkomst och lokal valuta för ökad hållbarhet och resiliens
- En klimatbeskattning med full återbäring till befolkningen kan lösa miljöproblemen.
- Sopavgiften bör baseras på mängden sopor, och så kallade fasta avgifter bör förbjudas för att främja resurshushållning.
- Vi behöver ett statligt stödsystem för kooperativ

Klimat- och resursplan, Koldioxidbudget och utsläppsplan

- Vi behöver skapa en nationell resurshushållningsplan som inkluderar flyg, sjöfart, import och all konsumtion.
- Vi behöver införa fullständig redovisning av myndigheters, och organisationers klimatpåverkan.
- Vi behöver kompletta mål för utsläpp, resursuttag byggda på livscykelanalyser av varor och tjänster,
- Klimatlagens utsläppsmål behöver skärpas i linje med Paris-avtalets ambitioner vilket betyder: 10-15 procent per år i minskningstakt och en halvering av utsläppen till 2026.

Statliga och kollektivt inriktade styrmedel och åtgärder

- Vi behöver en klimatbudget som jämföras med den ekonomiska budgeten.
- Vi behöver standardiserade metoder för uppföljning av kommunernas klimatarbete.
- Klimatmässigt bra alternativ ska vara tvingande norm vid statligt tjänsteutövande.
- Miljöredovisning ska vara obligatoriskt och jämföras med priset i upphandlingar.
- Hållbarhetskriterier ska definieras vid statliga beslut och årlige följas upp.
- Utsläpp ska fasas ut och förbjudas på sikt.
- Avtal som försvårar utsläppsminskningar ska förbjudas till dess vi nått en koldioxidhalt i atmosfären på 350 ppm.
- Främja kontinuerlig kommunikation om klimatarbetet med återkommande rapporter i media och veckovisa diskussioner i alla stadshus.

Styrmedel och åtgärder på individnivå

- Inför personliga utsläppskonton för särskilt klimatskadliga varor och tjänster
- Arbeta för ett individmål för utsläpp av växthusgaser på 2 ton per person 2045 ,
- Skala upp projektet 'One Tonne Life' till att omfatta en större grupp hushåll
- Skapa kunskap och förståelse hos individer om vad de kan göra själva som ger tillräckligt stor effekt

Avskiljning och lagring av koldioxid (CCS)

- Staten behöver utarbeta incitament för koldioxidinfångning och kollagring och stödja offensiv forskning kring koldioxidinfångning och kollagring
- Vi bör inte räkna med att CCS kan ersätta utsläppsminskningar

Kultur - Aktion - Ideologi (utbildning)

- Naturvårdsverket bör få i uppdrag att utveckla faktablad för information om olika aspekter av omställning
- Staten bör ta ansvar för en riksomfattande folkbildningskampanj
- Public service-media bör ges i uppdrag att öka sin bevakning av frågor om livsstil och hållbarhet

- Ökade satsningar på forskning, utbildning och folkbildning om svenska konsumtionsrelaterade utsläpp jämfört med fattig länder.
- Staten behöver stödja organisationer som arbetar med klimat-aktivism för att motverka den klimatångest som sprider sig i befolkningen och bland studenter.
- Att regeringen genomför aktiviteterna i Gender Action Plan för jämlikhet vid klimatåtgärder
- Vi bör arbeta inom EU och FN för att föra fram folkliga klimatparlament som en demokratisk process för att skapa klimatledarskap, och börja med Australien som första exempel.

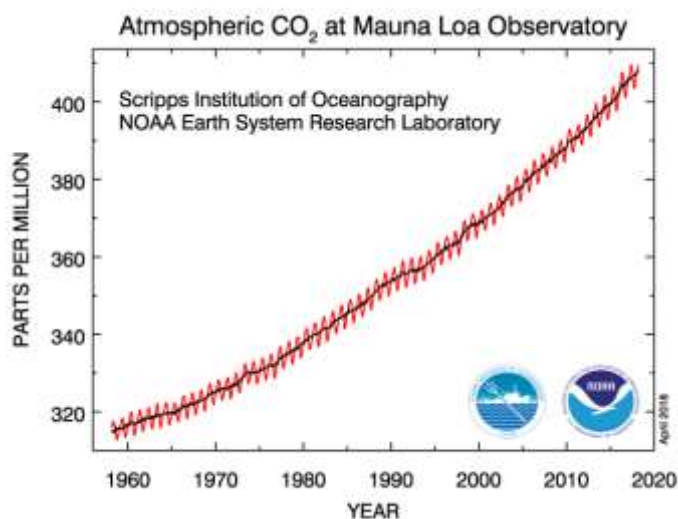
Globalt - utanför svenska gränser, fred (global rättvisa)

- Regeringen bör inrätta ett miljö- och fredsdepartement som ska granska alla politiska beslut utifrån miljö- och klimatkriterier
- Försvarsutgifterna bör omfördelas till internationellt miljösamarbete
- Regeringen bör satsa lika mycket på fredsåtgärder som på försvar
- 20 procent av försvarsutgifterna bör omfördelas till fredsåtgärder.
- Regeringen bör medverka i att skapa en global Klimatkår
- Regeringen bör redovisa och reducera utsläpp som orsakas av Sveriges försvar

Klimatutmaningen måste antas nu – de vetenskapliga utgångspunkterna

Global utveckling

Fakta om klimatutmaningarna talar sitt tydliga språk: Koncentrationen av CO₂ i atmosfären har stadigt ökat sedan industrialismens genombrott, dvs då fossila energilag började användas, och ökningen har accelererat de senaste decennierna. Från att ha legat på omkring 280 miljondelar (ppm) innan industrialiseringen har nu koncentrationen nått

nivåer över 410 ppm. Utsläppskoncentrationen är nu 2-3 ppm per år. Koncentrationen av växthusgaser i atmosfären har nu stigit till nivåer jorden inte upplevt på åtminstone 800 000 år. Sedan förindustriell tid har koncentrationen av koldioxid ökat med 40 procent, i första hand till följd av förbränning av fossila bränslen och i andra hand på grund av förändrad markanvändning.

Den ökade koncentrationen av växthusgaser i atmosfären har lett till en global temperaturhöjning som i ett historiskt perspektiv saknar motstycke vad gäller den korta tiden som har skett på. Som nedanstående figur visar har den under de senaste 30 åren varit särskilt stark. Temperaturhöjningen ligger nu på över en grad. Det tar rätt lång tid innan temperaturen har anpassat sig till ökad koldioxidhalt. De utsläpp vi har gjort hittills beräknas därför orsaka en viss ytterligare uppvärmning.

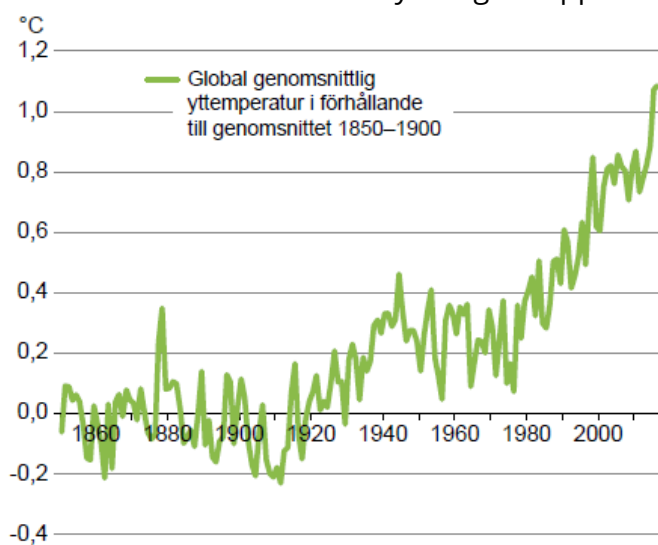
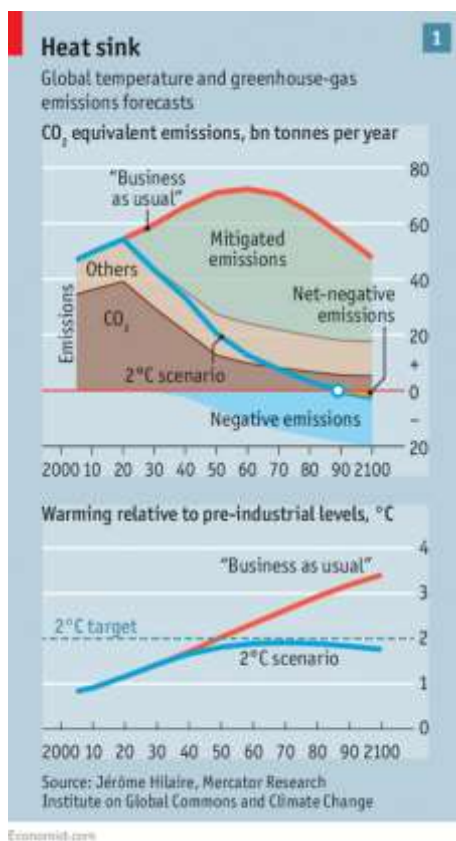

Fig. De senaste decennierna har den globala medeltemperaturen stigit påtagligt. Avvikelserna i figuren är i förhållande till temperaturgenomsnittet för perioden 1850 –1900. (Källa: Climatic Research Unit, University of East Anglia)

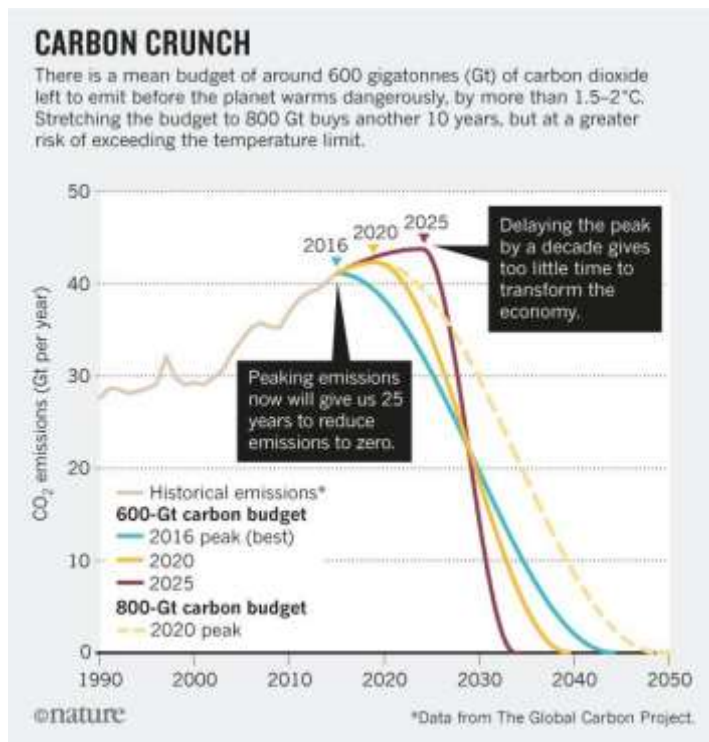

FN:s klimatpanel IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change – gjorde i samband med Parismötet modellberäkningar av hur utsläppsbanan skulle kunna se ut för att klara de beslutade målen att den globala temperaturökningen ska hållas långt under 2 grader och vi ska jobba för att den ska stanna vid 1,5 grader.

Då redovisades att i inget scenario kunde uppvärmningen hållas under 1.5 grader utan att växthusgaser infångas från atmosfären. Detta gäller även för att uppvärmningen ska hållas under 2 grader. Under andra halvan av detta sekel behöver mycket stora mängder koldioxid återtas från atmosfären eller samlas upp vid t.ex. kolkraftverk och lagras.

Det är enormt stora volymer koldioxid, som enligt dessa beräkningar, behöver samlas in och lagras, "negativa utsläpp". Enligt IPCC:s beräkningar är det fråga om 810 miljarder ton som behöver fångas in och lagras fram till 2100. Det motsvarar ungefär 20 års utsläpp med de volymer vi släpper ut idag.

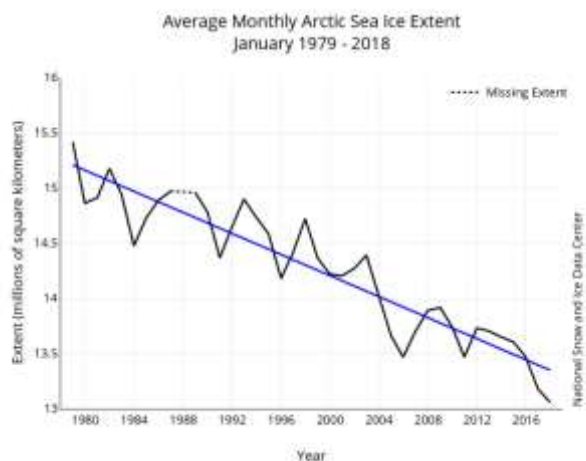
Koldioxid kan antingen fångas in från atmosfären eller vid en anläggning som orsakar utsläpp och sedan lagras i berggrunden för överskådlig tid, CCS (Carbon Capture and Storage), eller genom BECCS där lagringen sker i biomassa, som sedan bränns, koldioxiden samlas upp och lagras på samma sätt som gäller för CCS. Några storskaliga anläggningar eller ekonomiskt tillämpbara metoder för CCS finns idag inte. Vad gäller BECCS innebär de stora volymerna som det är fråga om som ska infångas att det blir enorma ytor som krävs. Det har beräknats att det krävs en yta motsvarande från Indiens till Kanadas storlek. Det motsvarar 23% till 68% av jordens odlingsbara mark. Vi ser alltså idag inga fungerande eller ekonomiskt rimliga lösningar för infångning och lagring av koldioxid i den skala som utsläppsbanorna enligt IPCC medför.

Om vi då utgår från den kolbudget, dvs den mängd koldioxid, vi kan släppa ut innan vi når 1.5 respektive 2 grader, så kan tiden beräknas som återstår innan vi når dessa nivåer på den globala uppvärmningen. En mängd modellberäkningar har gjorts efter Parismötet och med rätt stora variationer vad gäller resultaten. Dock har de alla gemensamt att kvarvarande kolbudget inte är större än uppåt 800 miljarder ton. Vissa modellberäkningar kommer fram till en betydligt lägre kolbudget. Som figuren visar innebär det att vi mycket snart måste minska utsläppen och att det därefter krävs en väldigt snabb nedtrappning av utsläppen.

Havsyttehöjningen är en av de konsekvenser av klimatförändringen som redan skapar problem i låglänta områden runt om i världen. Det som framför allt påverkar takten i havsytehöjningen är avsmältningen på Grönland och i Antarktis. Avsmältningen av andra glaciärer får andra konsekvenser, t.ex. att tillgången på vatten minskar nedströms. Havsytehöjningen har de senaste åren legat på drygt 3 mm per, men har ökat över tiden. Avsmältningen sker inte linjärt utan kan öka under vissa tider, t.ex. då stora isområden glider ut i havet. En sannolikt försiktig prognos är att vi får en havsytehöjning på i storleksordningen 1 meter under detta sekel. Det finns dock forskare som varnar för att det kan bli betydligt större höjningar.

I Arktis minskar havsisen snabbt, så snabbt att det har överraskat forskare som följer utvecklingen. Även om det inte leder till havsytehöjning, så får det allvarliga konsekvenser på andra sätt. Allt större öppna ytor med vatten minskar reflektionen av solstrålar (albedo-effekten), vilket leder till att Arktis får en snabbare temperaturhöjning än temperaturhöjningen i världen i övrigt. Vilket naturligtvis påskyndar avsmältningen av havsisen och även glaciärerna på Grönland. En annan effekt, som fortfarande inte är helt klarlagd, är att vädersystemen påverkas. Jetströmmarna ändrar beteende vilket kan leda till kraftiga oväder, perioder med mycket kallt väder och långvariga perioder med torka.

(Källa: Carbon Brief)

De fyra åren med lägsta maximala utbredning av havsisen i Arktis har inträffat under de senaste fyra åren.

Havsyttehöjningen är en av konsekvenserna av klimatförändringen. Men vi ser redan idag andra konsekvenser som direkt påverkar människor och ekosystemen negativt. Höga temperaturer, torka och oväder med fördömande konsekvenser uppträder på många ställen runt om på vårt jordklot. Vissa områden förutses bli i stort sett obebodliga om klimatförändringen fortsätter som hittills. Även i områden som södra Europa visar klimatmodellerna att långvariga torrperioder kommer att skapa problem för jordbruk och vattenförsörjning. Vattenförsörjningen är i många länder ett av de mest aktuella problemen. Merparten av jordens vattenresurser, ca 70 procent, används för jordbruket. Torka och brist på vatten leder därför också till problem med livsmedelsproduktion. Riskerna ökar för svältkatastrofer, väpnade konflikter och flyktingströmmar av en helt annan storlek än vi hittills har upplevt.

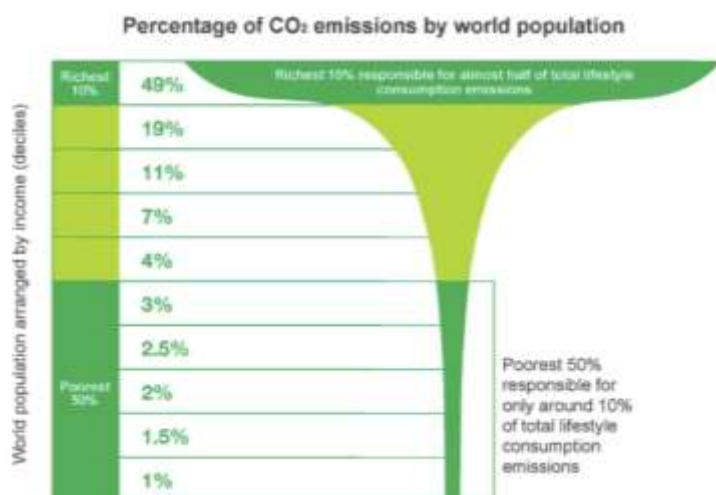

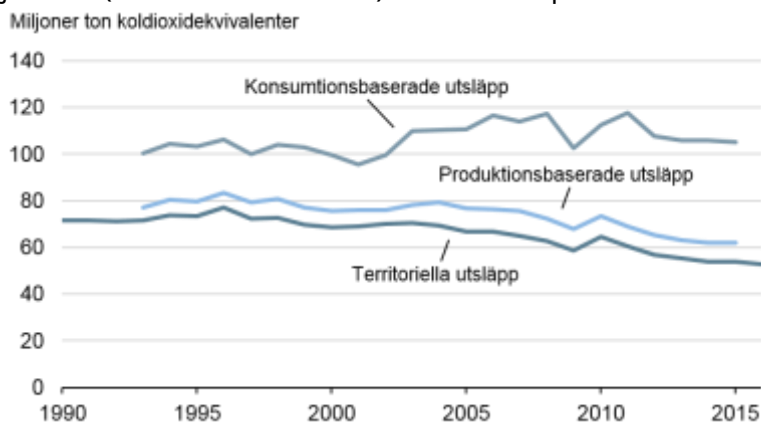
Fig. De rikaste 10% står för nästan hälften av de totala livsstilbaserade konsumtionsutsläppen
(Källa: Oxfam)

Den ojämna belastningen på klimatet som rika respektive fattiga människor står för redovisas bl a i Hans Roslings m fl bok "Factfulness" som påminner om att den rikaste sjundedelen av jordens befolkning står för mer än hälften av all jordens förbränning av fossila bränslen. Och den fattigaste sjundedelen – en miljard människor – genererar bara en procent av utsläppen, som framgår av grafen nedan. Konsekvenserna av våra livsstilar och konsumtionsmönster är redan idag oroande och kan förväntas bli än värre när fler människor på jorden anser sig ha samma rätt som vi i de rika delarna att ta del av materiellt välstånd. På sikt riskeras givetvis framtida generationers livskvalitet och välstånd. Dessutom ökar riskerna för väpnade konflikter och växande flyktingströmmar när tillgången på begränsade resurser, främst vatten minskar.

De mekanismer som styr klimatet är synnerligen komplexa och vetenskapen brottas fortfarande med stora osäkerheter i sina förutsägelser om hur en ökande mängd växthusgaser påverkar klimatet. Det innebär att det finns en inte försumbar risk att konsekvenserna för klimatet blir betydligt värre än vad vi nu kalkylerar med, givet de nivåer av växthusgaser som vi nu antar. Detta innebär i sin tur att ett starkt "försäkringsmässigt" argument för reduktion av utsläpp av växthusgaser. Vi bör rimligen minimera risken för en oförutsedd men mycket allvarlig utveckling.

Utvecklingen i Sverige vad gäller utsläpp

Tre sätt tillämpas för att beräkna klimatpåverkande utsläpp. De territoriella utsläppen följer landets gränser, de produktionsbaserade utsläppen följer de ekonomiska aktiviteterna och de konsumtionsbaserade utsläppen följer svensk efterfrågan på varor och tjänster (svensk konsumtion) oavsett var produktionen sker.

De *territoriella utsläppen* omfattar de utsläpp som sker inom landets gränser och är de uppgifter som lämnas till FN för den globala uppföljningen av utsläpp. Sveriges klimatpåverkande utsläpp av växthusgaser var 52,9 miljoner ton år 2016. Utsläppen har minskat med 26 procent mellan 1990 och 2016.

De *produktionsbaserade utsläppen* omfattar både de utsläpp som skett utanför och innanför Sveriges gränser för svenska aktörer och fördelas på svensk näringsgrensindelning (SNI). För utsläpp inom Sveriges gränser ger de produktionsbaserade utsläppen i stort sett samma totalsumma som de territoriella utsläppen. En viktig skillnad jämfört med de territoriella utsläppen är att även internationella transporter (s.k. internationell

bunkring) ingår som en skattning av de utsläpp som svenska företag och personer orsakar utomlands.

De *konsumtionsbaserade utsläppen* omfattar en produkts alla utsläpp, som skett i alla tidigare led innan den konsumeras, oavsett var dessa utsläpp sker. De var 2015 omkring 105 miljoner ton CO₂e. Det motsvarar alltså omkring 11 ton per person och år. Enligt Naturvårdsverket behöver de minska till mellan 1 och 2 ton per person och år. Under de senaste tjugo åren har andelen utsläpp som sker i andra länder, men som orsakats av vår svenska konsumtion, ökat med nästan femtio procent. Under samma period har de konsumtionsbaserade utsläppen i Sverige, minskat med trettio procent.

Sverige har gjort ett antal internationella och nationella åtaganden inom klimatområdet:

- Vid FN:s världskonferenser, bl a Agenda 2030 med de 17 globala målen för hållbar utveckling
- Parisavtalet
- Riksdagens klimatpolitiska ramverk
- Kyotoprotokollet 2017
- EU handel med utsläppsrätter (EU ETS)

FN:s världskonferenser inkl Agenda 2030 om hållbar utveckling

Sverige har under flera decennier gjort åtaganden vid FN-konferenser om bl a hållbar utveckling, fattigdomsbekämpning och mänskliga rättigheter; frågor som är centrala i klimatriksdagens värdegrund om bekämpning av såväl klimathot som arbete för rättvisa och alla människors lika värde och rättigheter.

Ett viktigt åtagande är från FN:s världskonferens i Johannesburg 1992 som slog fast principen om att förorenaren ska betala för de utsläpp som individen förorsakar.

Parisavtalet i punktform

Avtalet binder alla länder, trädde i kraft i november 2016 och börjar gälla senast år 2020. Den globala temperaturökningen ska hållas långt under 2 grader och vi ska jobba för att den ska stanna vid 1,5 grader.

- Vart femte år ska varje lands klimatplan ses över och på sikt ska ländernas ambitioner öka. Den första översynen sker år 2023

- Länderna ska ha ett gemensamt system för transparens, så att det går att följa hur det går för varje land.
- Alla länder ska ha en klimatplan med mål de själva bestämmer. Planerna kommer skilja sig åt mellan rika och fattiga länder, särskilt i början. På sikt ska de bli mer lika.
- De globala utsläppen ska ner till noll under andra halvan av detta århundrade.
- Länder ska främst minska sina utsläpp på hemmaplan. Länder kan också uppfylla sina åtaganden genom att finansiera klimatprojekt i fattigare länder. Tillvägagångssättet kallas flexibla mekanismer.
- Det finansiella stödet för klimatinsatser i fattiga länder ska öka. År 2020 ska stödet uppgå till 100 miljarder och det ska vara minimivå per år fram till år 2025. Rika länder måste ge finansiellt stöd. För fattigare länder är det frivilligt att bidra. År 2025 ska länderna utvärdera det finansiella stödet och anta en ny plan för kommande år.

Klimatpolitiska ramverket

Riksdagen fattade beslut om det klimatpolitiska ramverket 15 juni 2017. Ramverket baseras på överenskommelsen inom den parlamentariska Miljömålsberedningen. Riksdagen riktade ett tillkännagivande till regeringen om att klimatpolitiken ska vara långsiktigt effektiv och bedrivs så att minskade utsläpp av växthusgaser förenas med tillväxt.

Motioner som lämnats in till Klimatriksdagen tar upp forskarbedömningar om att Sveriges klimatmål inte är tillräckligt kraftfulla för att klara Parisavtalets mål på ett globalt rättvist sätt. Dessutom vilar Parisavtalet på att världen under andra halvan av detta sekel kan åstadkomma massiva negativa utsläpp i form av kolinlagring och begraving av koldioxid. Det finns idag inga klara teknologier för att klara detta i den omfattning som krävs. Eftersom Parisavtalet har absoluta temperaturmål är det de totala effekterna av ett lands åtgärder som har betydelse. Alltså alla utsläpp av växthusgaser som vi i Sverige orsakar. Utsläpp som vår konsumtion orsakar var produktionen än sker, från våra transporter nationellt och internationellt, från vår produktion etc.

Kortfattat består ramverket av:

Klimatlagen som trädde i kraft 1 januari 2018. Den anger att regeringens klimatpolitik ska utgå ifrån klimatmålen. Regeringen ska varje år presentera en klimatredovisning i budgetpropositionen, och vart fjärde år ta fram en klimatpolitisk handlingsplan.

Klimatmålen som säger att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre år 2045 än utsläppen år 1990. Men för att nå målet om nollutsläpp netto krävs att kompletterande åtgärder internationellt tillgodoräknas, och att verksamheter som saknar alternativ (tex cementindustrin) får ta till avskiljning och lagring av koldioxid. För att nå målet om nettonollutsläpp år 2045, behöver minskningstakten enligt Naturvårdsverket vara 5–8 procent per år i genomsnitt. (Utsläppsminskningstakten har varit i genomsnitt strax över en procent per år sedan 1990 och strax över två procent per år sedan 2005.)

Det klimatpolitiska rådet som ska bistå regeringen med en oberoende utvärdering av om den samlade politik som regeringen lägger fram är förenlig med klimatmålen. Rådet

ska bland annat utvärdera om olika åtgärder gynnar eller motverkar möjligheten att nå klimatmålen.

Kyotoprotokollet 2017

Sverige ratificerade den 15 november 2017 Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod. Det innebär rättsligt bindande utsläpps begränsningar fram till och med 2020 då Parisavtalets första åtagandeperiod börjar. Utsläppsnivåerna ska minska med 20% år 2020 jämfört med 1990 års nivåer. Ingen utmaning för Sveriges del som redan lever upp till Kyotoprotokollets mål. Redan 2016 hade de nationella utsläppen minskat med 25%.

EU emissions trading system (EU ETS)

EU:s system för handel med utsläppsrätter är ett styrmedel för att på ett kostnadseffektivt sätt minska utsläppen av växthusgaser. Systemet bygger på EU-gemensamma regler och omfattar alla medlemsländer samt Norge, Island och Liechtenstein. Idag ingår cirka 13 000 europeiska anläggningar i systemet, varav cirka 750 finns i Sverige. Många anläggningar finns inom energiintensiv industri och energiproduktion. Från år 2012 ingår även de flygoperatörer som flyger inom EU. Utsläppen från de anläggningar som ingår i handelssystemet står för 37 procent av Sveriges nationella klimatutsläpp. Utsläppen 2016 från anläggningarna inom systemet var 19,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Det är en ökning med cirka 0,5 miljoner ton (eller 2,6 procent) jämfört med 2015.

Hur går vi vidare ?

Denna rapport kommer att överlämnas till ledningarna för de olika riksdagspartierna, myndigheter som Naturvårdsverket och Sida, media och civilsamhället.

En engelsk sammanfattning kommer också att sammanställas och spridas till utländsk media och civilsamhälle samt till bl a EU-representationen i Stockholm.

Rapporten kommer att följas upp vid en rad tillfällen i hela landet, bl a Almedalen på Gotland i juli, i valrörelsens slutskede i september, på Bok och Biblioteksmässan i Göteborg i september, på MR-dagarna hösten 2018 mm.

Målsättningen är också att våren 2019, ett år efter klimatriksdagen, anordna någon form av utvärdering och belysa vad som gjorts med anledning av de 12 motioner som lyfts fram särskilt under Klimatriksdag 2018. Förhoppningen är också att samarbetet med sponsorer och samarbetspartners i KR 18 ska fortsätta i olika former bl a inför framtida riksdagsval.

Vår förhoppning är att klimatriksdagen 2018 ska tjäna som en inspiration både inom och utanför Sveriges gränser och bli nästa stora medborgarrörelse, för att bidra till att säkra minskad klimatförstörelse liksom rättvisa och alla människors lika värde.

Vi hoppas också att sammankomster som Klimatriksdagen ska bidra till att ifrågasätta livsstilar som innebär att både naturresurser och människor utnyttjas på ett ohållbart sätt och att vi tär på de resurser som borde tillkomma generationer efter oss.

I sin rapport "Come on" till Romklubben våren 2018 kallar Ernst Ulrich von Weizäcker och Anders Wijkman världens tillstånd "en social kris, en politisk och kulturell kris, en moralisk kris och en kris för demokratin".⁶

Nu vill vi hjälpa till att utforma och verka för det paradigmskifte Weizäcker och Wijkman efterlyser och som de kallar en *ny upplysning*.

Stockholm i maj 2018

---

⁶ Wijkman A, von Weizäcker EU, (2018) "Come on– Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet" Springer Science